

পাঞ্জাব

পতিদান।

“কর্ম্মণ্যবাধিকারণে মা কলেবু কদাচন।”

ଆহেমচন্দ্ৰ মিত্র
বিৱিচিত।

কলিকাতা,

২০১ নং কৰ্ণওয়ালিস ষ্ট্রিট হইতে
শ্ৰীগুৱাম চট্টোপাধ্যায় কৰ্ত্তৃক প্ৰকাশিত
ও

অপার চিংপুৰ রোড ৩০৯ নং ভবনে কৃষ্ণপোস্তে
শ্ৰীঅধিকারণ বাগ ঘাৰ। মুদ্রিত।

সন ১৯০৫ সাল।
মূল্য ১০০ দশ আনা।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାସ୍ତା କାଳୀ ପ୍ରମନ୍ତ ଘୋଷ ବାହାଦୁର

ଅନ୍ଧାଚ୍ଛାଦେମୁ ।

ଦାଦା ମଃିଶ୍ୟ,

ଆପଣି ବଙ୍ଗସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ତତମ ନେତା ଏବଂ ନିରଜ୍ଞର ପ୍ରତି
ଓ ପରତଃ ବିବିଧ ବିଧାନେ ବଙ୍ଗଭାଷାର ହିତସାଧନେ ବିନିଯୁକ୍ତ ।
ଏହାର ବଙ୍ଗୀୟ ସାହିତ୍ୟ ମେବକ ମାତ୍ରେই ଆପନାର ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ ।
ଆପନାର ଗ୍ରନ୍ଥ ଆମାର ଆନ୍ତରିକ ଅନୁରାଗେର ତଥ୍ୟତ୍ୱିତ ଆରା
କାରଣ ଆଛେ । ଆପଣି କୁପା ସହକାରେ ଆମାକେ କନିଷ୍ଠେର ତାର
ସ୍ଵେଚ୍ଛର ଉକ୍ତ ଦର୍ଶନ କରେନ ଏବଂ ଆମିଓ ଆପନାକେ ଜ୍ୟୋତିଷ ଜ୍ଞାନେ
ଭକ୍ତି ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରିଯା ଥାକି । ଆମାର “ପତିନାନ” କୁଦ୍ର ନାଟକ ।
କିନ୍ତୁ ଆପନାର ନାମ ସଂଖ୍ୟାଗେ ଈହାର ଗୌରବ ଶତ ଶତଶହିଲେ ମଧ୍ୟରେ
ହିଂସା କଲିଯା ଆମାର ବିଶ୍ୱାସ । ଆମ କିନ୍ତୁ ହଟକ ନା ହଟକ,
ଆମାର ସନ୍ତୋଷେର ସୌମୀ ଥାକିବେ ନା । ଏହି ଜନ୍ମ ମଞ୍ଜୁର୍ମତି ହନ୍ତେକୁ
ମହିତ ଏହି କୁଦ୍ର ଗ୍ରହ ଭୟଦୀଯ ନାମେ ଉତ୍ସଗୌକ୍ତତ ହଇଲ । ଇତି ।

{ ୧୯ ନଂ ଛକ୍ରୀମଲେର ଗଲି, କଲିକାତା । } , ଅନୁଭାତିମାନୀ
ମୂଲ୍ୟ ୧୩୦୫ ମୂଲ୍ୟ, ତାରିଖ ୧୫େ ପ୍ରାବଳ୍ମୟ । } ଶ୍ରୀହେମଚନ୍ଦ୍ର ମିଠା ।

পতিদান ।

পথম অঙ্ক ।

পথম গর্তক ।

বৈবতক পর্বত—কুঞ্জবন ।

কৃক এবং কল্পিণীর অবেশ ।

ক । কতদিন এই স্থানে করেছি ভ্রমণ—
মন মুক্ত নহে কভু এত ।
আহা,
কোকিলের কলস্বর এত কি মধুর !
এত সুখা ভ্রম-গুঞ্জনে !

ଦେଖ ପ୍ରିୟେ ନିରଖିଆ ଦେଖ ଚାରିଦିକେ
କି ଶୁସାଜେ ଶୋଭିଯାଛେ ବନହଳୀ ଆଜି—
ଏତ ଶୋଭା କୋନାଓ ଦିନ କରିନି ଦର୍ଶନ ।
ଆହା କୁଶମେର ଏତଇ ସୌରତ !

ଏତ ଶୋଭା କୁଳେର ବରଣେ !
ଏତ ଶ୍ରିଷ୍ଟ ଚାନ୍ଦେର କିରଣ !

କୁ । ଆଗନାଥ ସକଲିତ ଶୂନ୍ୟ ତୋମାର,
କି ଶୂନ୍ୟ ଦେହେର ଗଠନ,
କି ମଧୁର ନୟନ-ଭଞ୍ଜିମା,
କତ ଚାକୁ ଇସିତ ଅଧର,
ଶ୍ରିତ ମୁଖ ଅମିମାର ରାଶି,
ପ୍ରେମମୟ ହୃଦୟ ତୋମାର,
ଶୋଭାର ଡାଙ୍ଗାର ତୁମି ଆନନ୍ଦେର ମୂଳ,
ନିରଖିଆ ତୋମାରେ ପ୍ରାଣେଶ,
କେନ ନା ହିବେ ଶୁଦ୍ଧୀ ଏ ପର୍ବତ-ତୁମି ।

କୁ । ନା, ନା, ପ୍ରିୟେ
କତଥାର ଏସେଛିତ ଏହି ଉଗ୍ବନେ,
ଏହି ପର୍ବତେର ତୁମି,
ଦେଖିଯାଛି ଏହି ବନହଳୀ,
ଏତ ଶୋଭା କରୁ ନାହି ଦେଖି,
ଏତ ଶୁଦ୍ଧେ ଉଛଲିତ ହୟନି ହୃଦୟ ।
ବୁଦ୍ଧିଯାଛି, ବୁଦ୍ଧିଯାଛି, ତୋମାରେ ଦେଖିଯା,
ଜ୍ୟୋତନା ଦେଖିଯା ପ୍ରିୟେ ଧରଣୀ ଯେମନ,
ଧରେହେ ମଧୁର ବେଶ ବନହଳୀ ଆଜି ।

ক । এত দয়া এ দাসীর প্রতি;
 হায় নাথ বড় ব্যথা মরমে রহিল,
 কিবা দিব প্রতিদান তার ?
 চাতকী ডাকিলে অভু কাতরে জলজে
 পিপাসা খিটায়ে তার,
 জলদ করেন বারি দান,
 প্রতিদান কি দিবে চাতকী ?
 এ শুন্দ হৃদয়ে নাথ প্রেম কিবা জানি,
 মুর্তিমান প্রেম তুমি হরি,
 এ জগতে পিরৌতি বিলাও ;
 আমি অভু চিরদাসী তব,
 নিজ গুণে ভালবাস মোরে ।
 জন্মে জন্মে তব পদে থাকে যেন শতি,
 ঝঞ্জিণী অধিক নাহি যাচে ;
 ঝুলের কামিনী, আপনা ভূলিয়া,
 তেয়াগিয়া লাজ, না মানি গঞ্জনা,
 তব পদে করিয়াছি আঘ-সমর্পণ,—
 ও চরণ বিনা নাথ অন্য নাহি জানি ।

ক । একি কথা প্রাণেশ্বরি,
 নিজ গুণে ভালবাসি তোমা ?
 ভালবাসা কিবা তুমি জান না শুল্করি ?
 কিসের কারণে তবে,
 পাশরিয়া আপনারে,
 করেছিলে মোরে, সতি, আঘ-সমর্পণ ?

ଆନିତେ କି ହଦୟ ଆମାର,
ଓଡ଼ିଦାନେ ଭାଲବାସା ଦିବ କି ନା ତୋମା ?
ଶୁଦ୍ଧର ପ୍ରକୃତି ତବ ସଂଧି—
ନିଃସ୍ଵାର୍ଥ ପ୍ରେମେର ନିଦର୍ଶନ ।

କ । ପ୍ରେମେର କିବା ଜାନି ଆମି ?
ଭାଲବାସି ତୋମା ହଦୟ ଭରିଯା,
ତୋମାର ଚିଞ୍ଚାୟ ଉଛଳୟ ହିଯା,
ମରସ ତୋମା କରିଯାଛି ମାନ ;
କିନ୍ତୁ ନାଥ,
କତ ତୁଛ ହଦୟ ଆମାର,
ତୋମା ହତେ ଏତ କୃପା ପାବ,
ସ୍ଵପନେଷ ଭାବି ନାଇ କରୁ ।
ତୁମି ନାଥ ଦସାର ସାଗର—
ଅନୁଷ୍ଠାନ ଅସୀମ ପ୍ରେମ ହଦୟେ ତୋମାର ।

କ । ତୁଛ ଏହି ହଦୟ ତୋମାର ?
ତୁଛ କାର କାହେ ?
କୁରୁ-ହଦୟରେ ଶ୍ରୀତି ତବ ହଦେ ସଂଧି,
ମହାମୂଳ୍ୟ ହଦୟ ତୋମାର ।
ସ୍ଵାର୍ଥ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆମାର ପ୍ରେମ ;
ତବ ପ୍ରେମ ଆନିମୁ ସଖନ,
କେନ ନା ବାସିବ ଭାଲ ତୋମାରେ ଶୁଦ୍ଧରି ?
କିନ୍ତୁ ତୁମି ଆନିତେ ନା ଆଗେ,
ଏ ହଦୟ ପାବେ କି ନା ପାବେ ।
ତବ ପ୍ରେମ ଦେଖି,

ଅଗତେର ଶୋକ ସଥି ଖିଦିବେ ଅଣନ୍ତି ।

ନିଃଶାର୍ଦ୍ଦେ ସର୍ବପ୍ର ଦାନ—

ସଂଶାନେର ସାର କଥା ଏହି ;

ଏ କଥା ତ ଯବାଇ ଜାନାନ୍ତି,—

କୁଞ୍ଚମ ଶୌରତ ମଲରେର ବୁକେ

କେନ ଗୋ ଢାଲିନୀ ଦେଇ ?

ତାଟିନୀ କେନ ବା ଶୋହାଗେ ଗଲିନୀ

ସାଗରେ ଢାଲିନୀ ପଡ଼େ ?

କୋଥା ବା ତାଟିନୀ, କୋଥା ଶଶଧର,

ତବେ କେନ ବିଲୋଦିନି,

ପ୍ରେମେ ମନ୍ତ୍ର ହରେ ନନ୍ଦୀର ଉରସେ

ଥାକେନ ସମାଇ ତିନି ।

ପୃଥିବୀର ବୁକେ କତଇ ଆଦରେ,

ଦେଖନା ପରିଷତ ଥାକେ,

(ସେଇ) ପୃଥିବୀ-କମ୍ପନେ ସାର ଘାଁଡା ହରେ,

ତବୁତ ଛାଡ଼େ ନା ତାକେ ।

କ । ଏତ କୁପା ନା ହଇଲେ କେନ

ଅଗନ୍ଧାଥ ନାମ ତବ ଅଭ୍ୟ ?

ଏସ ନାଥ କୁଞ୍ଜବନେ କରି ବିଚରଣ ।

(ଉତ୍ତରେର ପରିକ୍ରମଣ)

(କଞ୍ଜିନୀର ଗୀତ)

ମାନିନୀ ବେହାଗ-ଥାନ୍ତାଜ—ତାଳ ଏକତାଳା ।

ଲତିକାର ପର, କୁଳ ବିଧାରଳ, ମଧୁକରୁ ମୃଦୁ ଡାକେ ।

ମଧୁମର କାଳ, ବନ୍ଦ ଆଗଳ, ନବ ପନ୍ଦର ଶାଠେ ॥

পতিদান ।

[১ষ্ঠ অঙ্ক]

হরি দুরশনে, প্রকৃতি মনে, কত শোভা ধরে বন ।
 অড়ের হৃদয়ে, চেতনার ভাব, কিবা চেয়ে দেখ মন ॥
 অভু গো তোমারে, কি আর বলিব, পড়ি বা বিষম পাকে ।
 জনমে জনমে, তদ পদে মতি, অধিনীর যেন থাকে ॥

ক । কি মধুর সঙ্গীত-উচ্ছুস
 পশিতেছে হৃদয়ে আমার,
 সরোবর বুকে এই কৌমুদী যেমন,
 অথবা বিমর্শ এই পৃথিবী উপরে
 জ্যোছনা মাখান যেন পাপিমা-কুজন ।

ক । (কঁফের নিকটে আসিয়া)
 কেন নাথ,
 ধরণী ত বিমর্শ সদাই,
 ক্লিষ্ট কেন হৃদয় তোমার ?
 বল অভু, বল বল ।

ক । হৃদয়ে আমার ক্লেশ !
 না, না, প্রিয়ে অসম্ভব ;
 তুমি যথা হৃৎ কিসে তথা ?
 নৃতন সুগন্ধ কিবা পাই ?

“ (নেপথ্যে নারদের গীত)
 দেখেরে নয়ন, যুগল মিলন, কিবা কৃপ পরকাশ ।
 ভাবে মত হয়ে, দেখিয়ে দেখিয়ে, পূর্বা রে মনের আশ ॥
 ক । কেবা আসে ? দেবর্ষি নারদ ।
 এস প্রিয়ে বসি এইখানে ।
 “ (গীত গাহিতে গাহিতে নারদের অবেশ)

পতিদান ।

9

(গীত—কীর্তনের সুর)

(ଏ) ଶାନ୍ତି ହେମାଙ୍ଗ, ମିଶାରିପି କ୍ରପ,
ଦେଖ ଗୋ ନୟନ ଭରି ।

(କିବା) ତମାଣେ ବେନ ବା, କନକ ଲତିକା,
ଜଡ଼ାୟେ ଆଦର କରି ॥

(ଆହା) ଜୁଗଦେର କୋଳେ, ଦାଖିନୀ ଯେବ ବା,
ଓ ଝର୍ପ ଦେଖ ଗୋ ସବେ ।

(আজি) আহ্লাদে মাতিয়া, গগন পুরাও,
“লক্ষ্মী নারায়ণ” রবে ॥

(ମରି) କନକ ଟାଦିନୀ, ଯେନ ବା ଢଳେଛେ,
ନୀଳ ଜ୍ଵଳଧର ଗାୟ ।

(ঘেন) সুন্দর সুশ্রাব কুণ প্রবাহিনী,
তাটিনো শোভিছে হাম ॥

(ଆହା) ମହାଦେବ କେଣେ, ଆହୁବୀ ଯେନ ବା,
ସେ କୃପ ଦେଖ ଗୋ ସବେ ।

(আজি) আহলাদে মাতিয়া, গগন পূর্বাও,
“লক্ষ্মী নারায়ণ” অবে ॥

। এস এস আমি পুণ্যবান,
তব পদার্পণে দেব পবিত্র এ দেশ;
তোমার সাক্ষাৎ লভে বেই,

ମା । (ସ୍ଵଗତଃ) କତ କରେ ଏ ଦାସେରେ କର ନିମ୍ନୋଭିତ,
ହୃଦୀକେଶ, ତବ ଶୀଳା ଜ୍ଞାନ ଶୁଦ୍ଧ ତୁମି ।

କଲହେ ଶୁଫଳ ସଦି ଫଳେ,
ବାଡ଼େ ସଦି ଧର୍ମେର ମହିମା,
ଜ୍ଞାନେର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସଦି କଲହେର ଶେଷେ,
ସେ କଲହ ସହକାରୀ ଚିରଦିନ ଆମି ।
ଯାଇ ତବେ ସନ୍ତ୍ୟଭାଗୀ ଯଥା,
କୁଞ୍ଜିଣୀର ପ୍ରତି କୃଷ୍ଣ କତ ଅମୁରାଗୀ
ପ୍ରକାଶି ଠାହାର କାଛେ ।

କ୍ର । ଦେଖ ଦେଖ ନାରଦ ଶ୍ରମତି,
ଏ ପ୍ରମେର କତଇ ଶୁଷମା ;
ଶତଶୁଣେ ଶୋଭିଯାଛେ କୁଞ୍ଜିଣୀର କ୍ଷେତ୍ରେ,
ଚେଯେ ଦେଖ ।

କ୍ର । କି ଶୋଭା ଦାସୀର ଆଛେ ପ୍ରଭୁ ?
ଅଗତେର ଶୋଭନାଇ ତ ତୁମି,
ତୁମି ଯାରେ ସଦା କୃପାମୟ,
ତାର ସମ କେବା ଶୋଭାବାନ ?

ମା । ହେ ଭୋଜନଲିନୀ,
ତୁମିଇ ପ୍ରଧାନା ଦେବି,
ବୋର୍ଦ୍ଦଶ ସହତ୍ୱ ତବ ସପଞ୍ଜୀର ମାରେ ।
ମତ୍ୟଇ କୁକ୍ଷେର ତୁମି ପ୍ରିସତମା ନାରୀ ;
ଆଜି ତୁମି ଦେଖାଇଲେ ସତି,
ସପଞ୍ଜୀର ମାର୍କେ ତୁମି ପତି-ଆଦରିଣୀ
ହେ ସର୍ବଶୋଭନେ,

আমিও আনিহু আজি, কুঞ্জিণী সুন্দরী
 শ্রীকৃষ্ণের বিতীৰ পৱাণ ।
 ত্রিলোকেৰ রঞ্জ-সাৰ-ধন
 পাৱিজাত কৃষ্ণ আজি দিলেন তোমারে,
 উপেবিয়া অঙ্গ নাৱীগণে ।
 নয়ন সার্থক আজি হইল আমাৰ,—
 শৰ্ষ শত পাৱিজাত মনন কৰননে
 ফুটে নিত্য, দেৰ দেবী অপৰী কিম্বৱী
 পাৱিজাত লয়ে সহে সদা খেলা কৰে—
 দেখিয়াছি উৰ্বশীৰে এ ফুলে শোভিত,—
 পাৱিজাত-মূলে,
 রঞ্জাৰে দেখেছি নিত্য কৱিতে বিহাৰ,—
 দেখিয়াছি পাৱিজাত ইঙ্গাণীৰ কেশে,
 শচী-গলে পাৱিজাত-মালা,
 শচী-দেহে এ চূলৰ সাজ,—
 কিন্তু প্ৰতু এত শোভা দেখি নাই কভু ।

- ক । এত শোভা পাৱিজাত কোথাৰ পাইবে ?
 কুঞ্জিণীৰ নিকৃপম রূপেৰ ছটায়
 পাৱিজাত এত মনোৱম ।
- ক । সত্য ওহে দেৰৰ্য নাৱদ
 ভাগ্যবতী আমি,—
 কত ভাগ্যবতী দেখ, আপনি শ্ৰীহৰি
 পাৱিজাত ফুলে আজি তুঃঘিলেন আৱে,
 উপেক্ষিয়া অঙ্গ নাৱীগণে ।

(କୁକେର ପ୍ରେତି) ଏତ ହସା, ଏତ ପ୍ରେମ, ଏ ଦୀର୍ଘ ପ୍ରେତି,
ଜ୍ଞାନବାସ ଏତିହ ଆମାରେ ।

କୁ । ଅନୁଷ୍ଠାନ ଅମୂଳ ପ୍ରେମ ତବ—

ମୋର ପ୍ରେମ କଣ ମାତ୍ର ତାର ।

ନା । ବିଦାୟ ମାଗିଛେ ଦୀର୍ଘ ଚରଣେ ତୋମାର,
ଚଲିଲାମ ଜନନି ଏଥିନ ।

କୁ । ଏସ ତବେ ।

(ନାରଦେବ ପ୍ରହାନ)

ଚଲ ପ୍ରିୟେ ଆମରାଓ ଯାଇ ।

କୁ । ସେବା କୁଚି ତବ ।

ଉତ୍ତରେର ପ୍ରହାନ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଗର୍ଭାଙ୍କ ।

ସ୍ଵାରକା—ସତ୍ୟଭାଗୀର ପ୍ରମୋଦ ଉଦ୍‌ୟାନ
ସତ୍ୟଭାଗୀ ଓ ଶ୍ଵରୋଚନାର ଅବେଶ ।

ଶ୍ରୀ । ହେଲ କଥା ଶୁଣି ନାହିଁ କହୁ,

ଏତିହ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ମଣି,

ଶ୍ରୀର କିରଣ ସମ ଜ୍ୟୋତି ପରକାଶ ।

ନା । ସତ୍ୟ ଶ୍ଵରୋଚନା,

ମିଥ୍ୟା କଥା କହୁ ନାହିଁ ଜାନି—

ଶ୍ରୀ-ଦୃତ ମଣି ଶୁଭସ୍ତକ,

ତେଜଶାଲୀ,—ଦିନକର ସମ,
ନୟନେର ଅଭିରାମ କିବା !
ଶୁଦ୍ଧ କୃପ ନହେ ସ୍ଵଳୋଚନା,
ଶୁନିବେ କି ଗୁଣ ତାର ଛିଲ ?
ଦିନେ ଦିନେ ଅଛି ଭାର ସର୍ବ ପ୍ରସବିତ,
ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ, ରାଜ୍ୟର ଶକ୍ତ, କରିତ ବିନାଶ,
ସେଇ ଦେଶେ ଶ୍ରମସ୍ତକ ଥାଏ
ସର୍ପ-ଭୟ ନାହିଁ ରହେ ତଥା ;
ଆଧି ବ୍ୟାଧି ଅମ୍ବଳ ଯତ,
ଅନାବୃଷ୍ଟ, ଅତିବୃଷ୍ଟ ଆଦି,
କିଛୁ ନାହିଁ ରହେ ସେଇ ଦେଶେ,
ଶୂଣୀତଳ ଶାନ୍ତି ଛାଓଇ ବିରାଜେ ମତତ ।

ଶ୍ର । ଏକି କଥା ଶୁନାଇଲା ଦେବି,
କଥନେ କି ହେଲ ମଣି ପାଇବ ଦେଖିତେ ?

ମ । ଏହି ଶ୍ରମସ୍ତକ ତରେ
ହିମାଛେ ପିତାର ନିଧନ ;
ଏହି ତରେ ପୁନଃ ସଧି,
ଆଗନାଥେ ପାଇବାଛି ଆମି ।

(ନାରଦେର ଅବେଶ)

(ସମସ୍ତମେ) ଏସ ଏସ ଦେବର୍ତ୍ତି ନାରଦ,
ଶୁପ୍ରଭାତ ଆଜି ମମ,
ତେଇ ତବ ପାଇ ଦ୍ଵରଶନ ।

କୋଥା ହତେ ଆଗମନ ହେଲା ?

ନା । ଗିଯାଛିମୁ କୁକେର ସକାଶେ—

না । যাঁর কর্ষ করিবেন তিনি,
কেন মোরা ভাবি তার তরে ?

(উভয়ের প্রস্থান)

তৃতীয় গর্ভাঙ্ক

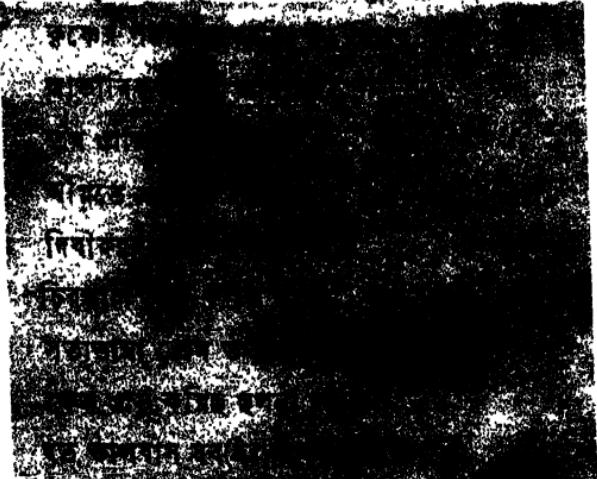
বৈবতক পর্বত—শ্রীকৃষ্ণের গৃহ

কৃষ্ণ ও নারদের প্রবেশ ।

- ক । কি হইবে কহ শহামুনি,
সত্যভাসা শান্ত হবে কিসে ?
- না । পারিজ্ঞাত বৃক্ষ আলি করিবে রোপিত,
মানিনীর প্রাঞ্চনের মাঝে—
সেই পারিজ্ঞাত বৃক্ষে বাঞ্ছিয়া তোমারে,
পারিজ্ঞাত-পুষ্প-মাল্য দিয়া,
সত্যভাসা স্বামী দান করিবে আমারে ;—
পুণ্যব্রত সমাপন করাও তাহার—
তবে তার ক্রোধ-শান্তি হবে ।
- ক । দেবখৰি, যাও তবে তুমি,
শৰ্গপূরে, ইজ্জের সকাশে ।
জ্যোষ্ঠ তিনি, কনিষ্ঠ সে আমি—

দেহ তাঁরে প্রণাম আমাৰ—
 কহ গিয়া এ সব বারতা ।
 পৃথিবীতে ধৰ্ম-বৃক্ষি দেৰতাৱ কাষ,
 সাৰধানে মিষ্টি ভাষ্যে বুৰাও তাঁহায়ে,—
 যে সৌভাগ্য যেই পুণ্য অমুৰ-ভবনে
 পারিজাত নিতা দান কৱে,
 সে সৌভাগ্য ঘৰ্তে কেন রহিবে অজ্ঞাত ?
 সেই পুণ্য কেন মুনি নৱে না পাইবে ?
 কহ তাঁৰে সত্যভামা পুণ্যব্রত তৰে
 পারিজাত যাচে তাঁৰ কাছে ।
 দ্বাৰকায় আনি পারিজাত,
 পুণ্যব্রত হ'লে সমাপন,
 পুনঃ স্বর্গে কৱিৰ প্ৰেৱণ ।
 যাও মুনি, এই কাৰ্য্য কে আৱ সাধিবে
 তোমা বিনা ? কহ খঁষি, পৃথিবী ব্যক্তীত
 অচলেৱ ভাৱ কেবা সহিবাৱে পাৱে ?
 না । শিরোধৰ্য্য আদেশ তোমাৱ
 হৃষীকেশ, যাৰ আমি ইল্লেৱ সমীপে—
 কিন্তু তাহে কিবা ফল হবে ?
 পারিজাত ইল্ল নাহি দিবে ;
 সমুদ্ৰ-মহন কালে উঠে পারিজাত—
 আদেশিলা মহাদেৱ তাহা,
 পাঠাইতে কৈলাস ভৱনে ;
 ইন্দ্ৰানীৱ তৰে

কেন বা নয়নে বহে নীর ?
 কুসুম-রঞ্জিত বসন তোমার
 কেন আজি করিয়াছ ত্যাগ ?
 শুল্ক বাস পরিধান কি হেতু করেছ —
 অলঙ্কার উচ্চোচন অমঙ্গল-হেতু ;
 শুন প্রিয়তমে,
 সহাস বদনে আজি
 কেন নাহি সন্তাম আমারে ?
 অঞ্জন-বিলোপি অঞ্জ তেরাগিছ কেন ?
 দেবি, কিঞ্চির তোমার আমি,
 কিবা সাধ কর অহুমতি ;
 কোন কার্যে তথিব তোমারে ?

বুঁধিয়াছি কপা঳ আমার।
 চির দিন জানিভাব আগে—
 আমার (ই) আশের ধন হরি ;

ଆଜି ଜୀନିଲାମ ପ୍ରଭୁ, ମୋର ଚେଯେ ତଥ
 ଶତଶିଖ ଆହେ ପ୍ରଣାମି ;
 ସବାରେଇ ବାସ ତୁମି ଭାଲ ;—
 ଅପନେ ତା ଭାବି ନାହି କହୁ ।
 ଜୀନିଲାମ ଆଜି—
 ଅହାମୀ ଲୋକେର ଦଶ ଭବେ ।
 ଜୀନିଲାମ ଧ୍ୱନି ମନେ ମନେ,
 ଯତ ଦିନ ଦେହେ ପ୍ରାଣ ରବେ,
 ତତଦିନ ଆମାର(ଇ) ହରି,
 ଆମିଓ ହରିର ଦାସୀ ମଦ୍ଦା ।
 କିନ୍ତୁ ଆଜି, ଉଛ ଏକି ଶୁଣି !—
 ଆର କିନ୍ତୁ ଚାହି ନା ବଲିତେ,
 ହଦୟ ତୋମାର ନାଥ ଜୀନିଲାମ ଏବେ—
 ଯୁଦ୍ଧେଇ ପ୍ରଣମ ଶଥୁ କରିତେ ପ୍ରକାଶ,
 ଦାଓ ନାହି ହଦୟ ଆମାରେ ।
 ଉଃ ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ହଦୟେ ମୋର ଭାଲବାସା ଯତ୍ତ—
 ସରସ୍ଵତୀ ତୋମାରେ ହରି କରିଯାଛି ଦାନ ;
 ତାର(ଇ) କି ଗୋ ପ୍ରତିଦାନ ଏହି ?
 ସବଳ ହଦୟ ମୋର ଲ'ରେ,
 ଦିଯାଛିଲେ କୃତିମ ପ୍ରଣମ ;—
 ଦେଖି ନାହି, ଶୁଣି ନାହି, ଭାବି ନାହି ଯାହା,
 ତାହି ଆଜି ଷଟିଲ କପାଳେ !
 ଶାମାଞ୍ଚ ମାନବେ କରେ ଚାତୁରୀ ଛଲନ୍—
 ଶାମାଞ୍ଚ ମାନବ କି ଗୋ ଦାରକା-ଈଶର ?

କୁଷ ! ହେ ସର୍ବଶୋଭିନେ,
 କୋନ୍ ଅପରାଧେ ଦାସ ହୋଁ ତବ ପଦେ ?
 ଏ ବିଲାପ କିମେର କାରଣେ ?
 ନିରାନନ୍ଦ, ଚଞ୍ଚାନନ୍ଦ, ସାଜେ କି ତୋମାରେ ?
 କୁଷ-ଆଗାଧିକା ତୁମି,—
 ନିରଧି ଓ ଭାବ ତବ
 ଆଣ ମମ ହତେଛେ ବ୍ୟାକୁଳ ପ୍ରିସ୍ତେ,
 କେନ ଏତ ହତେଛେ କାତର ଦେବି ?
 ତୋମାତେ ଆଗାତେ ନାହି ଭେଦ,—
 କୁଷପ୍ରିୟା ସତ୍ୟଭାମା ସଦା,—
 ହନ୍ଦେର ଗୃହତମ ଦେଶେ,
 ଏହି ମୁଣ୍ଡି ଚିର ମେ ଅଞ୍ଚିତ ।
 କୁଷ ପ୍ରେମେ ଆଜି ଦେବି କେନ ଏ ମନେହ ?
 ବଳ ବଳ କମଳଲୋଚନେ,
 ମୋର ଦିବ୍ୟ ଲାଗେ,—
 କେନ ଏତ ବିଷାଦିତ ତୁମି ?

(ସତ୍ୟଭାମାର ହତ୍ୟାରଣ କରିଯା ତୀହାକେ ଉଥାପନ)

୩ । ତୁମି ହରି ଛଲନା ଆଧାର ;
 ଆମୀ ଆଦରିଣୀ ବଲି ବାଢାଇଲା ମାନ,—
 ଜଗତେର ସର୍ବଲୋକେ ଜାନିଯାଛେ ଏବେ
 ସତ୍ୟଭାମା ଆମୀ-ପ୍ରିୟଭାମା ।
 କତ ଗର୍ବ କତ ଧ୍ୟାତି ମେହି ମେ କାରଣେ,
 ସବ କି ଗୌ ଘୁଚିଲ ଆମାର ?
 ସ୍ଵରଗେର ପ୍ରିୟ ପାରିଜାତ—

ভূমগুলে অমূল্য রতন,
দিলে তুমি নিজ প্রিয়জনে—
সত্ত্বাভাসা-প্রেম কোথা ছিল সে সময়ে ?
হে কেশব, হৃদয়ে তোমার
দামীর মূরতিখানি ছিল কি তখন ?
কঞ্জনীই প্রধানা মহিষী—
তোজবাগা কৃষ্ণ-প্রিয়তমা—
তাম গলে পারিজাত মধুরে মধুব ;—
কেন শিগাব চচন ভূঁও ধৃ
যাও নাথ দেখ শিগা কঞ্জনীর শোভা ।

ক । এরি তরে এত অভিযান ?
শন সত্যভাগা,
বৈবতকে ছিলু যবে কঞ্জনীর সনে,
দেবখবি দিলা পারিজাত—
শ । দেবখবি কার করে দিলা পারিজাত ?
দেবখবি দিলা সে তোমারে—
তুমি দিলা ভালবাসি তারে ;
পারিজাতে ক্রপ তার কতই বাড়িল !
কত মুঝ হইলা বা তাহে !
নাহি ক্রপ নাহি শুণ মোর—
কিমে তবে ভুলিবে শীহরি ?
কত ছঃখে কঞ্জনীরে লভিলা কেশব—
কত যুক্ত করোছলে তাহার কারণ—
কেন না বাসিবে ভাল তারে ?

ଦେଖ ପୁନଃ ନିରଧି ହୁଦର,
 କିବା ହୁଥ ଜାଗିଛେ ତଥାର ।
 ତବେ ନାଥ କେନ ହେନ ବଳ ?—
 ମୌତୀଗ୍ୟ ତ ଶେଷ ହ'ଲ ମମ,—
 ନାହି ଚାହି ତବ ପ୍ରେମ ଆର—
 କୁଷ-ପ୍ରେମ ସରଳ ବାହିରେ,
 ଅନ୍ତରେ ମେ ଅନ୍ତରପ ଭାବ ।
 ଧୂର୍ତ୍ତ ତୁମି ଜାନିଲାମ ଆଜି—
 କଞ୍ଚିତ୍ତି ମେ ପ୍ରିୟତମା ତବ—
 କେନ ଅଭ୍ୟ କରିତେ ଗୋପନ,
 ଜାନାଇତେ ଅଣ୍ଟ ତାବ ଛଲିତେ ଆମାରେ ?
 ପ୍ରିୟତମେ ଅପରାଧ କ୍ଷମତା ଆମାର
 ଚିରଦିନ ତୋମାରି ତ ଆମି ;
 ତୁମିଇତ କୁଷ-ପ୍ରାଣେଶ୍ୱର,—
 ଅପରାଧ କ୍ଷମ ସଟ୍ଟାତାମା ।
 ଏକ ପାରିଜାତ ପୁଷ୍ପ ପେଯେଛେ କଞ୍ଚିତ୍ତି,
 ପାରିଜାତ ବୃକ୍ଷ ଆନି ଦିବ ଆମି ତୋମା ।
 ଉଠ ପ୍ରିୟତମେ,
 ପୁର୍ବମତ ସନ୍ତାନ ମାଦରେ ;
 ଚାହ ମୋର ପାନେ, ଶୁନ ଦେବି,
 ତବ ପ୍ରେସେ ଉତ୍ସବ ହୁଦର ମୋର—
 ହୁଥ ମାନ ତ୍ୟଜ ପ୍ରିୟତମେ ।
 ଶୁନ ପ୍ରାଣେଶ୍ୱର,
 ଅଭିଜ୍ଞା କରେଛି ଆମି ଆମି

দেব খৰি নারদ সঁক্ষাতে,
পুণ্যব্রত সমাপন করিব নিশ্চয় ।
পারিজ্ঞাত বৃক্ষ দেহ আনি—
পারিজ্ঞাত বৃক্ষ বিনা,
ত্রত মম নহে সমাপন ।

উঠ প্রিয়ে,—
পারিজ্ঞাত দিব আনি কহিল তোমারে ;
পুণ্যব্রত কর সমাপন ।
সপঙ্গীর মাঝে তুমি শ্রেষ্ঠা আদরিণী—
মান কভু সাজে কি তোমারে ?
চল প্রিয়ে ত্যজি ক্রোধগার ।

(সকলের প্রস্থান)

বিতীয় গভৰ্নেক্স ।

—০০৫০—

ইন্দ্রালয় ।

ইন্দ্র, নারদ, বরুণ, পবন, কার্ত্তিক উপবিষ্ট ।
দেবখবি, উপেক্ষেরে বলিও আপনি,
কুণ্ড জিজ্ঞাসা করি আগে,
ত্রিলোকের অধীধন কেশব সুমতি—
দেবপতি ইন্দ্রের বিতীয় ;

ଶୁଦ୍ଧ ପାରିଜୀବ ନହେ—
 ସ୍ଵରଗେର ଯତେକ ରତନ,
 ଉପେକ୍ଷେର ଆଛେ ଅଧିକାର ।
 କିନ୍ତୁ ଦେବ,
 ମାୟୁଜନ ଭାଣେର କାରଣ, ·
 ଅମାଧୁର କରିତେ ଦମନ—
 ଲାୟବିତେ ଧରଣୀର ଭାର—
 ମର୍ବପ୍ରାଣୀ-ସୁଥେର ମାଧ୍ୟନ—
 ନରକପ କୁଳ ଏବେ କରେଛେ ଧାରଣ ;
 ପୁନରାୟ ସର୍ଗେ ସବେ ହବେ ପ୍ରତାଂଗତ—
 ଅହିସୀର ତୋର ସତ ଅଭିଲାଷ,
 ପୂର୍ବାଇବ ସବ ଆମି ।

କାର୍ତ୍ତିକ । ସଥାର୍ଥି କହିଲା ଦେବେଶ,—

ସ୍ଵରଗେର ରତନ ମକଳ
 ଅର୍ତ୍ତେ ଲାଗୁଯାଇ ନହେ ତ ଉଚିତ ;
 ନରଲୋକ ଅନ୍ଧ ଭୋଗ ହେତୁ,
 ମାୟୁଦେର ପ୍ରାଣ,
 କତ ଦିନ ରହେ ଦେହେ ବଳ ?
 ଦେବଖ୍ୟ ଜାନ ତୁମି ଆଦିକାଳ ହ'ତେ
 ଏଇକୁଳ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହାପିତ,—
 ଦେବମାଳ ଇଞ୍ଜ ହ'ତେ କହୁ
 ମେ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅତିକ୍ରମ ଶୋଭା ନାହି ପାର ।
 କି କହିବେ ପ୍ରଜାପତିଗଣ ?
 କି କହିବେ ଦେବକୁଳ ସତ ?

কোন কাৰ্যা নহে কহ নিয়ম অধীন ?
 দেব নৱে তেব চিৰকাল ;
 স্বর্গে মৰ্ত্তে প্ৰতেদ স্থাপন,
 অস্কান্ত নিয়ম(ই)ত এই ;
 দেবপতি ইন্দ্ৰ কহ কিমে,
 মেই বিধি কৱিনে লজ্জন ?
 অমৰ্ত্তা সামগ্ৰী দিবে মৰ্ত্তে পাঠাইয়া ?
 দেবপতি ইন্দ্ৰ যদি নিজে
 মৰ্যাদার সেতু ভঙ্গ কৱে—
 কে কৱিবে দেবেৰ সম্মান ?
 দৈত্যকুল-দৰ্প তবে বাঢ়িবে নিশচন ।

ইন্দ্ৰ । সত্য যা কহিলা সেনাপতি ।

ৱৰ্মণীৰ অনুরোধ বশে,
 বৃক্ষশ্ৰেষ্ঠ পাৱিজ্ঞাত মৰতে লইলে,
 স্বৰ্গবাসী সকলেই হবে উৎকঢ়িত ।
 মালুমেৰ উপভোগ হয়েছে সূজিত
 নৱলোকে ব্যবহাৰ হেতু.—
 কৃষ্ণ যদি নৱাকাৰ কৱিলা ধাৰণ,
 কাল বিপৰ্যাপ্ত ভাৰি,
 অবস্থাৰ পৱিবৰ্ত্ত বিচাৰিয়া মনে,
 তাহাতেই তৃপ্ত থাকা উচিত তাহাৰ ।
 জোষ্ট আমি কনিষ্ঠ কেশব,
 অগ্ৰজেৰ আদেশ লজ্জন, •
 কনিষ্ঠেৰ উচিত ত নহে কৰাচন ?

ଜ୍ଞୀର ବାଧ୍ୟ ଏତିଇ କେଶବ,
ଏ କଥା ପ୍ରକାଶ ସଦି ହସ—
ଜଗତେ ଅଖାତି ହବେ ତୀର ।

ପବନ । ଶୁଣ ଦେବଖାମି,
ପୃଥିବୀତେ ପାରିଜାତ ! ଏ କି ଅସ୍ତ୍ରବ !
ନରେ ସଦି ପୃଥିବୀତେ ପାୟ
ପାରିଜାତ କରିତେ ଦର୍ଶନ,
ସ୍ଵର୍ଗଲାଭେ କେବା ଆର କରିବେ ଯତନ ?
ଅର୍ଗ-ଫଳ ପାବେ ମର୍ତ୍ତଭୂମେ ।
ପାରିଜାତ-ଶୁଣ ଏବେ ଭୂଲୋକେର ନର
ପାୟ ସଦି କରିବାରେ ଭୋଗ,
କି ପ୍ରଭେଦ ରବେ ତବେ ଦେବତା ମାନବେ ?
ଅର୍ତ୍ତେ ଯେବା ସେଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ,
ଫଳ ତାର ଭ୍ରମେ ଏହି ସ୍ଥାନେ ;
ପାରିଜାତ ପୁଷ୍ପ ସଦି ଅର୍ତ୍ତେ ମବେ ପାୟ,
ଦେବହେର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୁଖ ପାଦେ ;
କେ ନା ଜାନେ ପାରିଜାତ,
ସ୍ଵରଗେର ପ୍ରଧାନ ରତନ ?
ନରେ ତବେ ହଇବେ ଅମର ;
ପାରିଜାତ କୁମୁଦେର ଯାବତୀୟ ଶୁଣ
ନରେ ସଦି କରେ ଗୋ ସଞ୍ଚୋଗ,
କୁଧା ତୃପ୍ତି ରୋଗ ଜ୍ଵା ମୃତ୍ୟ କାମ ଆଦି,
ମର୍ତ୍ତଭୂମେ କିଛୁ ନା ରହିବେ ;
ଦ୍ୱାତାର ଶ୍ରୀତିର କାରଣ

কে করিবে যজ্ঞ হোম আৱ ?

জপ তপ আঁকিকাদি কিছু নাহি রবে—

দেব সেবা মৰ্ত্তে লোগ হবে ;

পৃথিবীতে বসি যদি শৰ্গ শুখ পাও—

দেব-তৃষ্ণি তরে কেনা করিবে ষতন ?

যজ্ঞাদিৱ লোপ যদি হয় ভৰতলে, .

আমৰাও নিষ্ঠেজ হইব ;

শুন সবে বচন আগার,

পারিজাত মৰ্ত্তভূমে না কৱ প্ৰেৱণ ।

বৰুণ । হে বাসব, দেবপতি, জানি ভাল মতে—

রাজগণ গুতি,

তোষ-বাক্য সদাই বিহিত,

কিন্তু প্ৰয়োজন যদি হয়,

তাহাদেৱ হিতেৱ কাৱণে,

অধীনে অপ্ৰিয় বাক্য বলে ।

ক্ষম মোৱে দেবপতি, ক্ষম দেবগণ,

কিন্তু যম মনে এই লয়—

মহান् অনৰ্থ হবে পারিজাত তরে—

ঘোৱ বিসম্বাদ হবে বাসবে কেশবে ।

আত্মদে অমঙ্গল-হেতু—

আত্মদে বংশ হয় নাশ—

ভাত্তডে না কৱ বাসব ।

পৱিণামে দুঃখ জন্মে যেই কৰ্ম্ম হতে

অকৰ্ত্তব্য তাহারেই বলে ।

ক্রুক্ষসহ বিবাদ করিলে,
 কি লাভ হইয়ে দেবে বল ?
 তাঁর বাক্য কার সাধ্য করিতে লজ্জন ?
 শুরেখর, শুনহ পবন,
 শুন তুমি দেব সেনাপতি,
 কিবা কথা বলিছ নারদে ?
 হৃষীকেশ কি কথা না জানে ?
 তবে যদি তাঁর ইচ্ছা ধরণীর মাঝে
 রোপিবারে পারিজাত তর—
 কি করিবে দেবগণ এবে ?
 কত শক্তি ধরি বা আমরা ?
 অচূর্যত তাঁহার নাম—
 বাক্য তাঁর কভু মিথ্যা নহে।
 হরি-মুখ দিয়া যাহা হয়েছে নির্গত,
 কেবা ধরে এ হেন ক্ষমতা—
 কার সাধ্য বাধা তাহে দিবে ?
 শৰ্য্য হতে রশ্মি যবে ছুটে,—
 মেঘ হতে তড়িৎ-প্রবাহ—
 কার সাধ্য ফিরাম তাঁহারে ?
 মোর কথা শুন দেবরাজ—
 বিবাদে নাহিক গ্রহোজন,
 সত্যভাসা-পুণ্যব্রত সমাপন হেতু,
 ধারকার প্রের্ণ পারিজাতে।
 নারদ ! জনেখর সত্যই কহিলা ;

দেবপতি, হ্রদীকেশে কহিয়াছি আমি,
মহাদেবে পারিজাত করনি প্রদান ;
শুন দেব তাহার উত্তর ;—
জ্যেষ্ঠ তুমি কনিষ্ঠ সে তিনি—
কেশবে পালন করা ইন্দ্রের উচিত ।
সত্যভামা-বাক্য আজি রাখ সুরেশ্বর—
রাখ দেব কৃষ্ণ অমুরোধ ।
অনর্থক বাদ কেন কর ?
চক্রধারী হইলে কুপিত,
বক্ষা শিব কার পক্ষ হবে ?
একমাত্র বিষ্ণু, মায়া সহ—
ব্যাপিয়া অধিল বিশ্ব,
ব্যাপি কার্য ব্যাপিয়া কারণে,
সূল সূল্প সব দেহ করেন প্রকাশ ;
বক্ষা বিষ্ণু মহেশ্বরে নাহিক প্রভেদ ;
তবে দেবরাজ,
দেখ বিবেচনা করি, হেন হরি সহ—
কি সাহসে করহ বিরোধ ?

ইন্দ্ৰ । অবিচারে দোষিছ আমারে ;

শুন দেবখনি
যেই কর্মে স্বর্গ মৰ্ত্ত একাকার হবে,
আমা হতে সেই কার্য হবে না কথন ;
অগ্নি আৱ যে কোৱ প্রকারে—
তুষ্টি তার কৱিব সাধন ;—

ହାର, ମଣି, ରତ୍ନ, କିଂବା ଅଞ୍ଚଳ ଚନ୍ଦନ, ·
 ବିଚିତ୍ର ସୁନ୍ଦର ବନ୍ଦ ସେବୁ କୃତି ହସ—
 କହ ମୁନି ଦିବ ବଧୁଗଣେ,
 ମର୍ତ୍ତ-ଭୋଗ୍ୟ ଯତ କିଛୁ ଆଛେ ସ୍ଵର୍ଗପୁରେ,
 ବଧୁଗଣେ ସମସ୍ତଇ ଦିବ,
 ଅଭୂତ ବ୍ରତନ ଦିବ ବିବିଧ ଭୂଷଣ ;
 କହିଓ ତୀହାରେ,
 ଶ୍ଵରଗ-ଲୁଠନ ନହେ ଉଚିତ ତୀହାର ।
 ପାରିଜାତ ଦ୍ୱାରକାରୀ ନାହି ପାରି ଦିତେ ।

ନାରାନ । ଶୁନ ଇନ୍ଦ୍ର ନା କହ ଏମନ ;
 ଇନ୍ଦ୍ର ସହ ଉପେକ୍ଷର ବାନ !
 କି କହିବେ ଶୁନିଲେ ଏ କଥା
 କଞ୍ଚପ ଜନକ ତବ ଅଦିତି ଜନନୀ ?
 କି କହିବେ ଦେବ-ଶ୍ରଦ୍ଧା ଧୀର ବୃହଞ୍ଜତି ?
 କି କହିବେ ଜଗତେର ଲୋକ ?
 ହରି ସହ କାର କହ ବିରୋଧ ସଞ୍ଚବେ ..
 ଏ ଜଗତେ ? ଶୁନ ଇନ୍ଦ୍ର,
 ହରିହିତ ପୁରୁଷ ପ୍ରଧାନ ।
 ଅଦିତିର ତପଶ୍ଚାର ଫଳେ—
 ତୀର ଗର୍ଭେ କୈଲା ହରି ଜନମ ଶ୍ରଦ୍ଧା,
 ଜ୍ୟୋତି ତୁମି କନିଷ୍ଠ ସେ ତିନି,
 ମେଇ ସେ କାରଣେ,
 ନତୁବା ଜଗତେ ବଳ କେବା ଜ୍ୟୋତି ତୀର ?
 କାର ତିନି କନିଷ୍ଠ ସଂସାରେ ?

ଏକମାତ୍ର ଅବିତୀଳ ପୁରୁଷ ଶ୍ରୀହରି—
 ଜଗତେର ତାର ଲାଭବିତେ,
 ପୃଥିବୀତେ ଧର୍ମର ହାପନେ—
 ନରକପେ ଜନମ ତ୍ବାହାର ;
 ଦେବଗଣ ତରେ, ମାତୁବେର ତରେ,
 କୋନ ଦେବ ଏତ କ୍ଲେଶ ସହେ ?
 ଜୟୋ ଜୟୋ କତ କରି ଧରିଲା କେଶବ—
 କାର ଉପକାର ହେତୁ ?
 ଅତ ଏବ ଶୁନ ଦେବପତି,
 ରାଖ ମୋର କଥା
 ପାରିଜାତେ ଦ୍ୱାରକାୟ ଦେହ ପାଠାଇୟା ;
 ଜ୍ୟୋତିଷ ବଲି ସମ୍ମାନ ତୋମାର—
 କତଇ କରିଲା ଜୟୀକେଶ—
 ତବ ଯୋଗ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଆଜି କର ଦେବପତି ।
 ବକ୍ଷଣ । ସତ୍ୟଇ କହିଲା ମହାମୂଳି ;
 ତିନିଇ ଶ୍ରଜନକାରୀ ତିନି ନାଶକାରୀ—
 ତିନିଇ ବ୍ରଜଗ୍ୟ ଦେବ ସର୍ବ ଆୟ୍ତା ତିନି,
 ତ୍ବାର କଥା କଭୁ ନହେ ହେଲନ ଉଚିତ—
 ସର୍ବଲୋକ-ପୂଜ୍ୟ ତିନି ବୈକୁଞ୍ଚିର ପତି,
 ତ୍ବାର ବାକ୍ୟ କେମନେ ହେଲିବେ ?
 ଯୁଗେ ଯୁଗେ ପୃଥିବୀର ଉପକାର ତରେ—
 ସଂସାରେର, ଶ୍ଵରଗେର, ଉପକାର ତରେ—
 ଦେବଗଣ-ରକ୍ଷାର କାରଣ—
 ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଜନ୍ମ ତିନି କରେନ ଶ୍ରଦ୍ଧଣ ;

ଛଷ୍ଟ ଦୈତ୍ୟଗଣ ସବେ ପାତି ମାଆଜାଳ,
 ଶୁଧାଗାନ କରିତେ ଆଇଲ,
 କହ ଦେବପତି, କାର ସୁକୋଶଲେ,
 ମେ ବିପଦେ ହଇଲେ ଉନ୍ଧାର ?
 ତୈଲୋକୋର ଲକ୍ଷୀ, ଦେବ, କେ ତୋମାରେ ଦିଲ ?
 ଦେବତା ପୀଡ଼ନକାରୀ କତଇ ଦାନବେ,
 ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷେ, ହିରଣ୍ୟ କଶିପୁ ଦୈତାରାଜେ,
 ରାବଣେରେ, ମେଘନାଦେ କେ କହ ବଧିଲ ?
 ଆଜି ଓ ତ ତିନି ଧରାଧାମେ—
 କିନ୍ତୁ କାର ହେତୁ ?
 ହେଲେ ଉପକାରୀ ଯିନି,
 ତୀର ସହ କଭୁ ନହେ ବିରୋଧ ଉଚିତ ।
 କୁଷପ୍ରିୟା ସତ୍ୟଭାମା ତୁଟ୍ଟିର କାରଣେ,
 ପାରିଜାତ ଦ୍ଵାରକାର ଯାଇବେ ନିଶ୍ଚିତ ;—
 କେନ ମିଛା କରିବେ କଲହ ?
 କେନ ନିନ୍ଦା କିନିବେ ଜଗତେ ?
 ପ୍ରବନ୍ଦ । ନା ବୁଝିଲୁ କି କହିଲା ପାଶୀ ।
 ଦେବଖମି ବଲିଲା ଏଥନି—
 ବ୍ରଜା ବିଶୁ ମହେସୁରେ ନାହିକ ପ୍ରଭେଦ ;
 କହ ମହାମୁନି,
 କାର କୁକର୍ମେର ହେତୁ, କାର ଭାଷି ମୂଲେ,
 ଦୈତ୍ୟ ହୁତେ ଏତ ପୀଡ଼ୀ ସହିଲ ଦେବତା ?
 କେବା ଦେଉ ଦୈତ୍ୟେ ବର ଏତ ?
 ତପଶ୍ଚା କରିବେ ଦୈତ୍ୟ,—ତୁଟ୍ଟ ମହେସୁର—

ତୁଟ୍ଟ ବଜା,—ଷେଇ ବର ମାଗିବେ ସେ ଜନ,
 ତଥନି ପାଇବେ ତାହା,—
 ଭକତେର ଅଭିଲାଷ, କେବା ମାହି ଜାନେ,
 ଦେବେ ଶୁଣୁ କରିବେ ପୌଡ଼ନ !
 ଏ ହେଲ ଦୈତ୍ୟେର ନାଶ କେ ଆର କରିବେ
 ବରଦାତା ବିନା ?
 ଉପକାର ନାହି ବଲି ଏହେ ;
 ନିଜ କୁକର୍ମେର ତରେ ଫଳିଲ ଅଶୁଭ ;
 ପୁନଃ ତାହା କରିଲେ ଯେ ଦୂର—
 ହ'ଲ ତାହେ କାର ଉପକାର ?
 ନିଜେର କୁକର୍ମ ତାହେ ହଇଲ ଥଣ୍ଡିତ ;
 ଜଗତେର ଅପକାର କରେଛିଲେ ଯାହା,
 ପୁନଃ ତାହା କରିଲେ ମୋଚନ,
 ଉପକାର ନାହି ବଲି ତାହେ ।

ଧାର୍ମିକ । ଯଥାର୍ଥରେ କହିଲା ପବନ ।

ଆରଓ ଶୁନ ଦେବର୍ଖୀ,
 ନିଜେ ତିନି ହଇଲା ଅମୁଜ,—
 କେନ ତବେ ଆଜି,
 ଅଗ୍ରଜେର ବାକ୍ୟ କୃଷ କରିବେ ହେଲନ ?
 ଉପେକ୍ଷ ଇଞ୍ଜେର ମାନ ନାହି ରାଖେ ସଦି—
 କେ ଆର ରାଖିବେ ଅଗ୍ରଜେର ମାନ ?
 ଦେବେ ଷେଇ ବିଧି କରିବେ ଲଜ୍ଜନ—
 ଅଗ୍ନ ଜୀବେ ମାନିବେ କି ତାହା ? •
 ଧାର୍ମିକ ହଇଲା—

কেন তাঁর অধর্ম্মতে সতি ?

নরকপ করিয়া ধারণ,

দেবতোগ্য দ্রব্য কেন চাহেন ধরায় ?

নারদ । এ কি ! এ কি ! কৃষ্ণ প্রতি এ হেন বচন !

দেবতা কি জ্ঞান শৃঙ্খলা আছি ?

শুন দেবপতি,

ক্রফের বচন শুন সম্বে ;

কহিলা কেশব মোরে বলিতে বিনয়ে,

অঞ্জনোধ তাঁর ;

সত্ত্বভাষা অভুরোবে নিবেদিতে তোমা ;

তাহাতেও পারিজ্ঞাত নাহি দেও ষদি,

কহিলা আমারে—

একা তব পারিজ্ঞাতে নাহি অধিকার ;

বলেছি সে কথা তোমা ।

কহিলা কেশব পুনঃ দাঙ্কণ বচন,

শুন দেবগণ,

তাহাতেও পারিজ্ঞাত নাহি দেন ষদি—

যেই বক্ষে তাঁর—

শচীদেবী চন্দনাদি করেন লেপন,

মেই বক্ষঃ গদাঘাতে হইবে চূর্ণিত ।

ইন্দ্র । কি আর কহিব তোমা মুন ?

না পারি সহিতে কভু হেন অপমান ।

কোন্ অপকার করিলাম তাঁর,

কেন তিনি এত ক্রুক্ষ এব ?

শক্রতা করিলা কৃষ্ণ কত মোর সাথে,
 কনিষ্ঠ ভাবিয়া তারে কিছু নাহি বলি—
 গোবর্ধন করিয়া ধারণ,
 আমার(ই) অনিষ্ট সাথে ব্রজধামে ;
 ধাওব অরণ্য মাঝে অর্জুনের রথ
 চালাইয়া, শুন মুনি আমার প্রেরিত
 মেঘদলে করেছিল রোধ ;
 দৃষ্ট বৃত্তান্তুর যবে দেবে উৎপৌড়িল,
 করিল কি সাহায্য আমার ?
 বলেছিল সেই সে সময়ে,
 ‘সর্ব জীব তুল্য মোর কাছে’—
 নিজ বাহুলে আগি বৃত্তে পিনাশিল ;
 কত আর কহিব তোমারে ?
 কনিষ্ঠ ভাবিয়া
 কত অপরাধ তার করেছি গৰ্জনা ।
 একি কথা কহ মহামুনি ?
 গদাধাতে বক্ষঃ মোর করিবে চূর্ণিত,—
 ভাল কথা ;
 কিন্তু কেন শচীনাম তাহে ?
 অপমান(ই) উদ্দেশ্য তাহার ;
 সত্ত্বে কোথা তার এবে ?
 রমণীর হেতু, দেবখবি,
 এই ভাষা অগ্রজের প্রতি ?
 আর কিছু না চাহি উনিতে—

ବୋଲୋ ତାରେ ମହାଶୁନି,
ଯୁଦ୍ଧ ନାହିଁ ହେଲେ ପରାଜିତ,
ପାରିଜାତ ବୃକ୍ଷ,—ସେ ତ ଦୂର, କଥା,
ପାରିଜାତ ପତ୍ର ଅର୍ଜ କୁଣ୍ଡେ ନାହିଁ ଦିବ ;
ନାରଦ । ଦେବରାଜ ଯାଇ ତବେ ଏବେ ;
(ସ୍ଵଗତଃ) କହ ଖେଳ ଖେଳ ତୁମି ପ୍ରଭୁ,
କେ ବୁଝେ ତୋମାର ଲୀଲା ବଜ ।

(ପ୍ରହାନ)

ଇତ୍ତ । ସେନାପତି, ଦେବଗଣ, ଅତି ସାବଧାନେ,
ଥାକ ମବେ ଶୁମ୍ଭଜ୍ଞ ଇହିହା ;
ଦେଖି ଆଜି କୁଣ୍ଡ କି ଉପାୟେ
ପାରିଜାତ ରୋପେ ଦ୍ଵାରକାର ।
ବୃଦ୍ଧପତିର ପ୍ରବେଶ ।

ଯୁଦ୍ଧ । କି କର୍ମ କରିଲା ଦେବପତି ?
ସହ୍ୱାଳୋଚନ ତବ ନାରିଲା ଦେଖିତେ,
କୁଣ୍ଡ-ମହ ଦେବତାର ବାଦ କି ସନ୍ତବେ ?
ହରି ବିନା ଦେବତାର ଦେବତ କୋଥାଯ ?
ଇତ୍ତର ଇତ୍ତର କୋଥା ବଲ ?
ନା ବଲିଯା ଯୋରେ,
କେନ ତୁମି କରିଲେ ଏ କାଷ ?
ଜାନିଲାମ ଜ୍ଞବ ଇହା ଭବିତବ୍ୟ-ଲୀଲା ।
ବିଧି ଅତିକ୍ରମ ନହେ ସାଧ୍ୟାମ୍ବଦ୍ଧ କାରୋ,
ପରାଭବ ହଇବେ ତୋମାର ।
ସମ୍ମଦ୍ରମ । କି ଉପାୟ ହବେ ଦେବଗୁରୁ ?

ବୁଝ । କି ଉପାସ ହବେ ଆର ?

ମଧୁତ୍ରେ କୁକୁର ମହ ଯୁଦ୍ଧ ସାବଧାନେ ।

ଜାନିଓ ନିଶ୍ଚିତ,

କୁକୁ-ମହ ଯୁଦ୍ଧ ସେଇଜନ,—

ପରାତ୍ମବ ହିବେ ତାହାର ;

କୁକୁ-ପୁଣ୍ୟ, ଏକ(ଟି) କଥା ଜାନି—

ତୋର ମହ ଦେବେର ବିରୋଧ ? ଏକି କଥା !

ଯାଇ ଆମି ମହେଶେର କାହେ ।

(ସକଳେର ପ୍ରହାନ)

—○—○—○—○—

ତୃତୀୟ ଗର୍ଭକ୍ଷ

ଦ୍ୱାରକାପୁରୀ

କୁକୁ, ନାରଦ ଓ ସାତ୍ୟକିର ପ୍ରବେଶ ।

ମା । କି କହିଲା ମହାମୂଳି,

ବାସବ ଯୁଦ୍ଧିବେ କୁକୁ-ମହ ?

ରଣଶୂଳେ କି ସାହସେ ଭେଟିବେ କେଶବେ ?

ଦର୍ପଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବ ତାହାର—

ବୁଦ୍ଧାଇବ ତାରେ,

କୁକୁ-ଭକ୍ତ ସେଇ ଜନ, ତେଜ ତାଙ୍କୁ କତ ।

ସତ୍ୟଭାଗୀ ମର୍ତ୍ତବ୍ୟାମୀ-ଭୁପତି-ନନ୍ଦିନୀ—

ସତ୍ୟଭାଗୀ କୁଷ୍ଠ-ପ୍ରିୟତମା—
 ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ ସମ୍ମାନ ତରେ
 ପାରିଜାତ ଚାହେ ଦ୍ୱାରକାରୀ ;
 ସ୍ଵର୍ଗପତି ଦେବରାଜ ଇନ୍ଦ୍ର,—
 ଇନ୍ଦ୍ର ଚାହେ କୁଷ୍ଠ-ସନେ କରିବାରେ ବାନ,
 ପାରିଜାତ ଦିବେ ନା ବାସବ ;
 ଦେଖି ଆଜି ବଲ କାର କତ ;
 କୁଷ୍ଠ-ପ୍ରମ ହୃଦୟେ ଧରିଯା
 ପୁଣ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଭିଳାଷୀ ହୁଏ ଯେଇ ଜନ,
 ଦେବତାଓ କତ୍ତୁ ନାରେ ରୋଧିତେ ତାହାରେ ।

କୁଷ୍ଠ । ଦେବମୂର୍ଖ,
 କାର ବଲେ ଇନ୍ଦ୍ରେ ଏତ ବଲ ?
 ବୁଝିତେ ନୀ ପାରି ଆମି ।
 ଜାନ-ଲୋପ ହଇଲ କି ତାର ?
 ଦେବପତି ସ୍ଵର୍ଗ ଅଧିପତି,
 ଜୋଷ୍ଟ ସିଂହ ବାଡ଼ାଇ ସମ୍ମାନ,
 ଏହି ବୁଝି ପ୍ରତିଦାନ ତାର ?
 ନିଜେର ମହୟ ନିଜେ କରିଲ ଲାଭବ !
 କିନ୍ତୁ ଏହି ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଆମାର—
 ଅହଙ୍କାର ଚର୍ଣ୍ଣ ତାର କରିବ ନିଶ୍ଚର ;
 ଦେଖିବ ମେ ଆଜି,
 ଇନ୍ଦ୍ରର କୋଥାର ରହେ ତାର ?
 ତୈଲୋକ୍ୟର ଲୀଙ୍ଗୀ କୋଥା ପାଇ ?
 କୋଥା ପାଇ ଶୌଭାଗ୍ୟ ଏମନ ?

ଜାନେ ନା ବାସବ,
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଆର କୃଷ୍ଣ-ଭକ୍ତି ଭିନ୍ନ କହୁ ନହେ ?
ଏକି ଭାସ୍ତି ତାର !

ବୃତ୍ତ-ସମ ଭାବେ ମେ କି ମୋରେ ?
କିଂବା ଯେନ ନମୁଚି ଦାନବ ?

ଶ୍ରୀ । ଅହଙ୍କାର ନା ହଇବେ କେନ ?

ବିମେ ଈକ୍ଷ ଉଚ୍ଚ ଶୂରପୁରେ—
ଦେବ, ସକ୍ଷ, ଆର ସତ ଗଞ୍ଜର୍ବ ଅପ୍ରାପ୍ନୀ,

ନିତ୍ୟ ତାର ବାଡ଼ୀର ସମ୍ମାନ—

ଉର୍ବନୀ, ମେନକା, ରଞ୍ଜା, ନିତ୍ୟ ତାରେ ମେବେ—
ଐରାବତ, ଉଚ୍ଚୈଃଶ୍ରୀ ବାହନ ତାହାର—

ମହାବଜ୍ର ଅତ୍ର ଧରେ କରେ—

ଧରେ ଦେହେ ସହସ୍ରଲୋଚନ ;—

ଆରେରେ ପାଗଳ,—

ଜାନେ ନା ଭାବେ ନା ମନେ କହୁ,

କୃଷ୍ଣଭକ୍ତି ସୌଭାଗ୍ୟେର ମୂଳ,—

ମେହି ଧନ ସତଦିନ ରହିବେ ହଦସେ,

ମୌଭାଗ୍ୟ ରହିବେ ତତଦିନ ;—

ତତଦିନ ତ୍ରିଲୋକ ପୂର୍ଜିତ ;—

କୃଷ୍ଣ-ସହ ବିରୋଧ କରିଯା

ସ୍ଵର୍ଗେ କେବା ଥାକିବାରେ ପାରେ ?

ଚଲ କୃଷ୍ଣ ବାସବେ ଜିନିଯା

ପାରିଜାତ ଆନି ହାରକାନ୍ତ ;

ନତ୍ୟଭାମା ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ କରାବ ପାଇନ ;

ଦେଖାବ ଜଗତେ

କୁରୁଭକ୍ତି କିବା ଶକ୍ତି ଧରେ ।

କୁରୁ । ତନ ମହାମୁନି,

ପାରିଜାତ ଆନିଲେ ହେଥୋୟ,

ସ୍ଵର୍ଗେ ଯର୍ତ୍ତେ ଏକାକାର ହବେ,

ଇନ୍ଦ୍ରେ ହେତୁ ପାରିଜାତ ଇନ୍ଦ୍ର ନାହିଁ ଦିଲ ;

ସ୍ଵର୍ଗେ ଯର୍ତ୍ତେ ଏକାକାର କେ ପାରେ କରିତେ ?

ଇନ୍ଦ୍ର କି ତା ପାରେ ସାଧିବାରେ ?

ଇଚ୍ଛି ଧନ୍ଦ ଆମି,—

ଇନ୍ଦ୍ର କି ତା ପାରେ ରୋଧିବାରେ ?

ମେ କଥାଯ କିବା କାର୍ଯ୍ୟ ଛିଲ ତାର ବଳ ?

କାର୍ଯ୍ୟ ମମ ଆମିହି କରିବ ;

ଚିରଦିନଇ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧିତେହି ଆମି ;

କୁରୁ କଭୁ ଦେବତାର ସାହାଯ୍ୟ ନା ଚାହେ—

ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ ବିଚାରିତେ କେ ଧରେ ଶକ୍ତି ?

ପୃଥିବୀତେ ଧର୍ମର ମହିମା,

କରିତେ ବର୍ଦ୍ଧନ,

ଲଭେଛି ଜନମ ଆମି ;—

କି ଉପାୟେ ତାହା ହବେ ସମ୍ପାଦିତ,

ଜାନି ଆମି ଭାଲମତେ ;—

ଶନହ ସାତ୍ୟକି,

ଇନ୍ଦ୍ରେର ଗୌରବ ହବେ ଦୂର ;—

ଏକବାର ବ୍ରଜଧାମେ

ଶକ୍ତତା କରିଲ ମୋର ସାଥେ ;

ମେ କଥା କି ହୈଲ ବିଜ୍ଞରଣ ?
 ସାତ ଦିନ କୈଳ ସତ ଛିଲ ପରାକ୍ରମ,
 ପାରିଲ କି ଗୋକୁଳେ ତଥାପି
 ପୂଜା ଲାଟିତେ ଆମି ବିଦ୍ୟମାନେ ?
 ଶୁସଜ୍ଜିତ କର ମେନାଗଣେ—
 ସାତ୍ୟକି, ସଜ୍ଜିତ ହୋ ନିଜେ ।
 ମା । ଯାଇ ଆମି ପ୍ରଭୁ ।

(ଅହାନ)

ନାରଦ । ନାରାୟଣ, ବୁଝିତେ ନା ପାରି,
 କେନ ଆଜି କର ଏହି ଭାବ ?
 କେବା ତବ ଶକ୍ତ ଏ ଜଗତେ ?
 କାବ ଶକ୍ତ ତୁମି ହୃଦୀକେଶ ?
 କେନ ତବେ ଇଞ୍ଜ ସନେ କରିଛ ବିରୋଧ ?
 ସମ୍ମାନ ଲାଭ ହବେ ତବ ?
 ମାନ ଅପମାନ ପ୍ରଭୁ ଭାବିଯାଇ କବେ ?
 ପଞ୍ଚମୂର୍ତ୍ତି କରେଛ ଧାରଣ
 ଅବନୀର ଉପକାର ତରେ ;
 ଚଞ୍ଚଳେର ପଦଧୂଲି ଧରେଛ ମାଥାମ ;
 ଲାଘବିତେ ବନ୍ଧୁଧାର ଭାର,
 ବାନରେର ମହ,
 ରାକ୍ଷସେର ମହ ପ୍ରଭୁ କରେଛ ମିଳନ ;
 ଶ୍ରୀନନ୍ଦେର ବାଧା ତୁମି ଧରେଛ ମାଥାମ ;
 ଶିଖାଇତେ ସର୍ବଭାବ ଜଗତେର ଲୋକେ—
 ବଜଧାମେ ବ୍ରଜ ବାଲକେବୁ

କରିବାଛ ପ୍ରସାଦ ଭକ୍ଷଣ ବନମାଳୀ ;
 ଅତ୍ତ କିବା କଥା,—
 ମାନବୀର ଗର୍ଭେ ଦେବ ଜନମ ଶ୍ରହଣ,
 କରିଲା ତ କତବାର ; ତବେ କେନ ଆଜି—
 ସମ୍ମାନେର ତରେ—
 ଶ୍ରଗପୁରୀ କର ଛାରଥାର ?
 ଦେବାଶ୍ରମେ ଯୁଦ୍ଧ ହସ ଶୁଣି,—
 ଦେବେ ଦେବେ ଯୁଦ୍ଧ, ଏକି କଥା !
 ନିର୍ମିକାର ନିଶ୍ଚର୍ଣ୍ଣ ତ ତୁମି ଲଜ୍ଜାପତି,
 ଏ ବିକାର ହଦେ କେନ ତବ ?
ଶ୍ଵର । କି ବିକାର ଦେଖିଛ ନାରଦ ?
 କେନ ତୁମି ହତେଛ ଦୁଃଖିତ ?
 ଯତେକ ଦେଖିବ ପ୍ରାଣୀ ଏ ତିନ ଭୂବନେ—
 ଆମା ହେତେ ଭିନ୍ନ କେବା କହ ?
 ଲୋକେ ସୁଲେ ଶୁଣି—
 ବ୍ରଙ୍ଗା ବିଶୁ ମହେଶ୍ଵରେ ନାହିକ ପ୍ରଭେଦ ;
 କିନ୍ତୁ ଆମି ଜାନି—
 ଜୀବାଞ୍ଚାତେ ନାରାୟଣେ ନାହିକ ପ୍ରଭେଦ ।
 ମାନ ଅପମାନ କିବା ମମ ?
 କେ ଜ୍ଞାନିବେ ସମ୍ମାନ ଆମାର ?
 ଅପମାନ କେବା କରେ ମୋର ?
 ଆମିହି ତୁ ବିଦ୍ୟମାନ ସର୍ବପ୍ରାଣୀ ଦେହେ
 କାହ ମହ କରିବ ବିରୋଧ ?
 ଚିତ୍ତା ନାହି କର ଦେବଧରି—

ଦେଖ ତୁ ମି କିବା କାର୍ଯ୍ୟ ମୋର ;
 ଲୋକ ହିତ ତରେ—
 ସର୍ବପ୍ରାଣୀ ଶିକ୍ଷାର କାରଣେ—
 ଦେଖ ମୁନି କି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ।
 ଅହଙ୍କାରେ ମତ ଦେବପତି ;
 ଅହଙ୍କାର ଶୋଭା ପାଇଁ ତାର,
 ଅହଙ୍କାରେ ମତତା ନା ଧାକେ ଥିଲି ।
 କୃଷ୍ଣ-ପ୍ରେସା ସତୀ ଅଛୁରୋଧ
 ନା ରାଖିଲ ଦେବପତି ଥିଲି,
 ଦେବତାର ଯୋଗ୍ୟ କିମେ ମେହି ?
 ସତୀ-ଦେହେ ପୁଣ୍ୟ ସନା ରାଜେ—
 ମତୀ-ଦେହେ ଚିତ୍ରଦିନ ବିଦ୍ୟମାନ ଆମି ;
 ସତୀ ମମ ବଡ଼ଈ ମେହେର ;
 କୃଷ୍ଣ-ପ୍ରେସା କୃଷ୍ଣ-ଭକ୍ତ ସତୀ ସତ୍ୟଭାମା,
 ତାର ନାମେ ପାରିଜାତ ଚାହିଲା ନାରଦ,
 ଦେଇ କଣା ଇଞ୍ଜ ନା ରାଖିଲ !
 ପୁଣ୍ୟ ମନେ କରିଲ ବିରୋଧ !
 ଶିଖାଇବ ଦେବେ—
 କୃଷ୍ଣ ବିନା ଦେବତ ନା ରହେ,—
 କୃଷ୍ଣ-ପ୍ରେମେ ପୁଣ୍ୟର ସୋପାନ ।
 ନାରଦ । ଅତ୍ମ,
 ଏ ତୃତୀ କି ବୁଝେ ନା ବାସବ ?
 ଦେବଗଣ ଭାସ୍ତ କି ଏମନ ?
 ତୁ ମିହି ତ ଜାନେର ଆଧାର ;

তুমি জ্ঞান দেও প্রাণী-হন্দে ;
 কহ তবে বনমালী,
 কেন ইল্লে হইল এ ভাব ?
 তব সহ এ দিবাদ ইল্ল কেন করে ?

কৃষ্ণ । কর্ম্মকল, কর্ম্মফলে ইল্লে হেন ভাব ।
 শুন দেবখ্যি, কুকর্ম্মের ফলে
 জ্ঞান চচু আবরিত রহে ।
 ব্রাহ্মণের অপকার করেছে বাসব,
 ব্রহ্মশাপ হইয়াছে তাহে,
 তেই ইল্ল যুক্তিবারে ইচ্ছে মোর সাথে ।
 চিন্তা নাহি কর মহামুনি,—
 পারিজ্ঞাতে আনি অবগীতে,
 দেখাইব অপরূপ লীলা ।

নারদ । তব লীলা অন্তে কেবা জানে ?

(সত্যভাসার প্রবেশ)

সত্য । প্রাণনাথ !

গারিজ্ঞাত ইল্ল নাকি নাহি দিবে তোমা ?
 বাসব যুক্তিবে তব সহ ?

কৃষ্ণ । অহঙ্কার হৈল বাসবের,—

বড় সাধ তার,
 যুক্তিবে আমার সহ ;—
 দেখিবে কৃষ্ণের ধার ধরে কত বল ;
 পারিজ্ঞাতে আনিব হেথায় কালি,
 তোমার প্রাণে দেবি রোপিব সে তক ;

ଓତିଜ୍ଞା ତୋଗାର ହିବେ ପୂରଣ,
 ପୁନ୍ୟବ୍ରତ ତବ ସତି ହବେ ସମ୍ପାଦନ ।
 ତବ ନାମ କରି ସତ୍ୟଭାଗୀ,
 ଇନ୍ଦ୍ର କାହେ ପାରିଜାତ ନାରଦ ଚାହିଲା ;
 ନାହି ଦିଲ ତାହେ,—
 ସତୀ ଅପଗାନ ଆଜି କରିଲ ବାସବ,
 ମେ ମତୀର ପାମେ ଧରାଇବ ତାରେ ;
 ଛାନ୍ଦକାର ଆଶି ତୋମା ପୂଜିବେ ବାସବ ;
 ଜାନେ ନା, ଭାବେ ନା ଘନେ,
 କୃଷ୍ଣ-ପ୍ରିୟା କୃଷ୍ଣ-ଭକ୍ତ ଯେବା—
 ଇନ୍ଦ୍ରପଦ ବ୍ରଜପଦ ତୁଚ୍ଛ ତାର କାହେ ;
 କୃଷ୍ଣ ହ'ତେ କୃଷ୍ଣ-ଭକ୍ତ ବଡ଼ ।

ମତ୍ୟ । ତୁମି ଯାବେ ସୁଖିବାରେ ଇନ୍ଦ୍ରେର ସହିତ ?
 କେନ ପ୍ରଭୁ ?

ମାତ୍ୟକିରେ ପାଠୀ ଓ ଆଣେଶ,
 ଗରୁଡ଼ର ମହ,—

ତବ ମୈତ୍ରେ କେବା ବଳ ଅଁଟିବେ ସମରେ ?

କୃଷ୍ଣ । ଯାହିବ ଆପନି ଦେବି,
 ମାକ୍ଷାତେ କରିବ ଲୟ ତାରେ ;—
 ଦେଖାଇବ ମନ୍ତତାର ଫଳ ;
 ଚିନ୍ତା ନାହି କର ମତ୍ୟଭାଗୀ ।

ମତ୍ୟ । ଏତ ଦୁଃଖ ସହିବେ ଆଣେଶ,
 ଦାସୀର କାରଣେ ?

କୃଷ୍ଣ । ପ୍ରିୟତମେ, ଦୁଃଖ କିମେ ମୋର ?

ভজের মহিমা যাতে বাড়ে—
 সেই কার্য্যে কৃষ্ণ সদা গ্রীত ;
 ভজেতে বিক্রীত দেবি আমার শরীর—
 সে ভজের অপমান সহি কিসে বল ?
 ভজ-সুখে কৃষ্ণ সদা সুখী ;
 ভজ-মানে কৃষের সম্মান ।
 চল দেবি, এস দেবখবি ।

(সকলের প্রস্থান)

তৃতীয় অঙ্ক

০৫৫০০

প্রথম গভর্নেক্স

স্বর্গ—যুক্তস্থল ।

একদিকে গরড়, পৃষ্ঠে পারিজাত,
সাত্যকি, কৃষ্ণ, প্রচাপ্ন ;
অপরদিকে ইন্দ্র,
জয়ন্ত, প্রবৱ ।

- ইন্দ্র । একি একি হে মধুসূদন !
কি কার্য্য করিতে রুত আজি ?
- কৃষ্ণ । কি অকার্য্য, কহ দেবপতি ?
সত্যাভাষ্মা বধুর তোমার—
পুণ্যব্রত সমাপন তরে,
পারিজাতে দ্বারকায় যাইব লইয়া ।
- ইন্দ্র । কিন্ত এইরূপে ?
না কর এ হেন কর্ম্ম কমললোচন ;
চৌরের মতন, কৃষ্ণ, অভাবে আমার—
কেন লহ পারিজাতে ?
যুক্ত আগে কর মোর সাথে,

দেবগণে করি পরাজয়,
লম্বে যাও পারিজাতে দেখি বল কত ।

কৃষ্ণ । প্রতিজ্ঞা করেছি আমি শুন স্মৃতিপতি,
পারিজাতে লইব ধরায় ;
পারিজাতে তব সম অধিকার মম,
জিজ্ঞাসিব কি আব তোমারে ?
ধর ধর ইচ্ছা যদি তব ।

(উভয়ের যুদ্ধ ; জয়ত কর্তৃক গুরুড়ের প্রতি আক্রমণ)

কৃষ্ণ । (প্রদ্যুম্নের প্রতি)
নিবারহ ইন্দ্রের কুমারে ;—
ঐ দেখ গুরুড়েরে করে আক্রমণ,
রহ তুমি ধগরাংজ পাশে ।

(প্রদ্যুম্নের সহিত জয়স্তের যুদ্ধ করিতে করিতে প্রস্থান)

। (প্রবর কর্তৃক গুরুড়ের প্রতি আক্রমণ)

কৃষ্ণ । (সাত্যকির অতি)
দেখহ সাত্যকি,
পারিজাত করিতে উদ্ধার,
প্রবর আসিছে বেগে দেখ ;
থাক সাবধানে—
বাণাঘাতে প্রবরেরে কর নিবারণ ;
কিষ্ট দেখো, নির্দিষ্টের মত,
এঁর প্রতি অস্ত্রাঘাত করু নাহি কর,—
অঙ্ককুলে জশ্ব প্রবরের,
মহা-পুণ্যবলে, বহু তপস্তাৱ ফলে,

ମନ୍ଦରୀରେ ସ୍ଵର୍ଗଲାଭ କରେହେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ;

ଶୁଷ୍ଟତୀ ସହିବେ ଏଂର ତୁମି—

ଯୁଦ୍ଧ ସାବଧାନେ ସବେ ।

(ଇଜ୍ଞେର ପ୍ରତି) ସହ ଇନ୍ଦ୍ର ଏ ମୋର ପ୍ରହାର—

(ଇନ୍ଦ୍ର ଓ କୃଷ୍ଣର ଯୁଦ୍ଧ କରିତେ କରିତେ ପ୍ରହାନ)

(ସାତ୍ୟକିର ସହିତ ପ୍ରବରେର ଯୁଦ୍ଧ କରିତେ କରିତେ ପ୍ରହାନ)

(ଜୟନ୍ତ ଓ ପ୍ରହାମେର ଯୁଦ୍ଧ କରିତେ କରିତେ ପ୍ରବେଶ)

ଜୟ । ବାର ବାର ବଲିତେଛି ତୋମା,

ଜୟ ଆଶା ତ୍ୟଜ ବୀରବର ;

ପାରିଜାତେ ଦେହ ଫିରାଇଯା—

ନା ଲାଇବ ପରାଗ ତୋମାର ।

ଅନ୍ଧ୍ୟ । ପ୍ରାଣ ତୁମି ଲାଇବେ ଆମାର ?

ଦୁରାଶା ଏତିହ ହନ୍ଦେ ତଥ ?

ସହ ବାଗ ।

ଜୟ । ଶୁଣି ନାହି କତ୍ତୁ, ମାନୁଷ ହଇଯା

ଦେବତାର ସନେ କରେ ବାଦ ;—

ମେ ମାହସ ଚର୍ଣ ହବେ ଆଜି—

ଦେଖି ଆଜି ଦର୍ପ କୋଥା ରହେ,—

ଦେବ ଅନ୍ତ ସହ ରେ ମାନବ ।

ଅନ୍ଧ୍ୟ । ଦେବରାଜ-ଶୁତ ! ଦେଖ ଆଜି,

ନର ଅନ୍ତ ଧରେ କତ ବଳ ;—

କହି ତଥ ଦେବ ଅନ୍ତ କୋଣା ?

ଆଇ ଦେଖ ଅନ୍ଧ୍ୟ ମୋର ହେବେ ଥଣ୍ଡିତ ;

ଶୁତ ଅନ୍ତ କର ପରିତ୍ୟାଗ—

লক্ষ খর করহ মোচন একসাথে,
 কৃতকার্য কভু না হইবে ।
 কুফের প্রতিজ্ঞা রবে হ্রিৎ—
 কৃষ্ণ-বাক্য কভু নহে আন ।
 অয় । ধন্ত শিক্ষা তব কৃষ্ণ-সুত—
 দেখাইলা অপূর্ব কৌশল,—
 অন্ত খেলা বড়ই খেলিলা—
 কিন্তু সহ এই প্রহরণ ।
 অছ্য । দেখ চেরে হে শচীকুমার,
 প্রদ্যুম্ন জীবিত দেখ এবে ;—
 মহা প্রহরণ তব কৈলু নিবারণ,
 পুনঃ অঙ্গ করহ নিক্ষেপ,—
 হে দেবনন্দন ;
 কোন্ প্রহরণে তুমি জিনিবে আমারে ?
 রণ-ক্ষেত্রে জিনে মোরে, হেন সাধ্য কাঁর ?
 তব বল প্রত্যক্ষ দেখিছু,
 নাহি উরি তোমা,—
 পারিজাত মম হস্তগত,
 কভু তুমি না পারিবে নিতে ;
 দেব অঙ্গ করিলা নিক্ষেপ—
 ব্যর্থ কৈলু তাহে আজি সন্তুখে তোমার,
 মানবের অন্ত এবে সহ দেব-সুত ।
 “ (উভয়ের যুক্ত করিতে করিতে প্রাহান)
 (সাতাকি ও প্রবরের যুক্ত করিতে করিতে প্রাদেশ)

ମା । ବନ୍ଦକୁଳେ ଜନ୍ମ ତବ ଦେବ,
କେନ ଆଜି କ୍ଷତ୍ର-ଧର୍ମ ରତ ?
ଏହି ଦେଖ ଧରୁ ତବ କାଟିଲୁ ଆବାର ;—
ନିଜ ଧର୍ମ କରଇ ପାଲନ,—
ତ୍ୟଜ ରଣଶ୍ଳଳ ଏବେ, କ୍ଷମିବ ହୋମାସ ।

ଅବର । କ୍ଷତ୍ର ତୁମି ଯୁଦ୍ଧ ଧର୍ମ ତବ—
କ୍ଷମାୟ ନାହିକ ପ୍ରୌଜନ ;
ରଣଶ୍ଳଳେ କାର୍ଯ୍ୟମନୋଚିତେ
ଶକ୍ତ ପ୍ରତି କରଇ ପ୍ରହାର,—
କି ଭୟ ଦେଖାଓ ମୋରେ ?
ହେ ଯାଦବ, ଜାନ ନା କି ତୁମି,
ଶୁଦ୍ଧ ମମ ସମ୍ମଦିଷ୍ଟ-ଶୁତ—
ଦେବପତି ପ୍ରିୟ-ସଥା ମୋର,—
ଦେବତାଓ ଡରେ ମୋରେ ନାରାୟଣ ଜୀବେ,—
ପାରିଜାତ କରିଯା ଉକ୍ତାର—
ଶୁଦ୍ଧିବ ସଥାର ଧାଣ ଆଜି ରଣଶ୍ଳଳେ ।

ସାତ୍ୟକି । ପାରିଜାତେ କରିବେ ଉକ୍ତାର !
କି ଆର ବଲିବ ? ଦ୍ଵିଜ ତୁମି ;—
ଆକଣ ସଦ୍ୟପି
ଶତ ଶତ ଅପରାଧେ ହୟ ଅପରାଧୀ—
ଯହୁବଂଶେ କେହ ତାରେ ଆଣେ ନାହି ମାରେ ;
ଏହି ହେତୁ ଲଭିଲା ପରାଗ ଆଜି ।
(ଉଭୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ଓ ସାତ୍ୟକିର ମୁର୍ଛିତ ହଇଯା ପତନ ;
. ଗରୁଡ଼େଇ ନିକଟ ଅଗ୍ରମର ହଇଯା ଅବର କର୍ତ୍ତକ

ପାରିଜୀାତ ଗ୍ରହଣେର ଉପକ୍ରମ ଓ ଗରୁଡ଼

କର୍ତ୍ତ୍ରକ ପକ୍ଷ ସାରା ଆହତ

(ହିଯା ଦୂରେ ପତନ)

ଗରୁଡ଼ । ଆରେ ରେ ପାଗଳ,—

କୁଷେର ବାହନ ଆମି,

କୁଷ-ପଦ ସଦା ବହି ଦେହେ,—

କେବା ହେନ ଆଛେ,

ଆମା ସମ ଶକ୍ତି ଧରେ ଏ ତିନ ଭୁବନେ ।

(ସାତ୍ୟକିର ଶୁଣ୍ୟା)

(ଜୟନ୍ତ ଓ ଅହ୍ୟମ୍ଭେର ସୁନ୍ଦର କରିତେ କରିତେ ପ୍ରବେଶ)

ଅହ୍ୟ । ଏକି ଏକି, ପିତୃବ୍ୟ ମୁର୍ଚ୍ଛିତ !

ଜ । ପିତୃ-ସଥା ପତିତ ଧରାଇ !

(ଉଭୟେର ଉଭୟକେ ଶୁଣ୍ୟା)

କୁଷ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରେର ପ୍ରବେଶ)

(କୁଷ-ଶର୍ଷେ ସାତ୍ୟକିର ଚେତନାଲାଭ ; ପ୍ରବରେର ଚୈତନ୍ୟପ୍ରାପ୍ତି)

(ଜୟନ୍ତ ଓ ଅବରେର ପୁନରାୟ ଗରୁଡ଼େର ପ୍ରତି ଆକ୍ରମଣେର ଚେଷ୍ଟା)

ଇନ୍ଦ୍ର । ନାହିଁ ଯାଓ ଥଗରାଜ ପାଶେ—

ବିନତାନନ୍ଦନ, ମହାବଲଶାଲୀ ।

କୁଷ । ହେ ମହାବାହ,

ଐରାବତ ଆହତ ତୋମାର—

ଏଥନେ ଶୁଣ ନହେ,

ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରି ହେଲେ ଅତୀତ ଏବେ—

ଆଜି ସୁନ୍ଦର କର ମୁହଁରଣ,

କାଳି ପୁନଃ ଇଚ୍ଛାମତ କରିବେ ଗ୍ରହାର ;

অতিজ্ঞা করিলু আমি শুন,
সমরে না জিনি যদি তোমা,
পারিজাত নাহি. লব কহু ।
ইন্দ্র । যথা ইচ্ছা তব ।

(মকলের অস্থান)

—০৩০৩০—

দ্বিতীয় গর্ভাক্ষ

কৈলাস পর্বত ।

মহাদেব ঘোগাসনে ধ্যানে উপবিষ্ট ।

চতুর্দিকে বেতালগণ দণ্ডায়মান ।

(বেতাল সঙ্গীত)

গঙ্গাধর শঙ্কর হৱ জয় পিনাকধারী ।

ব্যোমকেশ নীললোহিত জয় জয় ত্রিপুরারি ॥

জয় জয় প্রভু চন্দ্রশেখর, অঙ্ককরিপু জয় শ্রবহর,

ত্যাস্তক তব শিব বাংসাদুর, নরক অস্তকারী ॥

নমে বিশ্ব তব চরণকমলে, পুজে সর্বলোক ভক্তি-বিষদলে,

অসন্ম-নয়নে চাহ গো মকলে, পাপ-তাপহারী ॥

(ନାରଦ, କଞ୍ଚପ, ଓ ବୃହମ୍ପତିର ପ୍ରେସ)

(ନାରଦେର ଗୀତ)

ରାଗିଣୀ ଖିଟିଟ ଥାବାଜ,—ତାଳ ଏକତାଳା ।

ମଙ୍ଗଲମମ ବିଶ୍ଵବାସୀ-ପାପ-ତାପ-ଧର୍ମ ।

ଦୀନଶରଣ ତୋମାର ଚରଣ ଦୁଃଖ-ସିଦ୍ଧ-ତାରଣ ॥

ଷଟେ ଯା ଏ ଭବେ ଜ୍ଞାନ ତା ମକଳି, କାତର ଜ୍ଞାନେ ତବୁ ତୋମା ବଳି,
ପୂର୍ବା ଓ ମନସାଧ, ସୁଚା ଓ ଏ ବିବାଦ, ଅଧିଳ-ଶାନ୍ତି-କାରଣ ॥

ପ୍ରଳୟ-ପବନ ବହେ ସନ ସନ, ଥର ଥର ଦେଖ କାପିଛେ ଭୁବନ,
କର୍ମା-ନନ୍ଦନେ ଚାହ ବିଶପାନେ, ତୁମି ଜୀବେର ଜୀବନ ॥

ଶ୍ରୀରାମ ଯୁଧେ ହରିର ସହିତ, ଦେଖ ପ୍ରଭୁ ଚାହି କର ଯା ବିହିତ,
ଏ ବିପଦେ ଆଜି ଦେବଗଣ ଭୀତ, ଭରମା ତୋମାର ଚରଣ ॥

କଞ୍ଚ । ହେ ବିଭୂ, ହେ ବିଶ୍ଵକର୍ତ୍ତା ଜଗତ-କାରଣ,

ଜଗତେର ନାଶକାରୀ, ପୁଣ୍ୟର ଆଶ୍ରଯ,

ତୋମାର ମହା ହ'ତେ ବିଶ୍ଵେର ବିଜ୍ଞାର ;

ବ୍ରକ୍ଷାଣ୍ଡେର ଜ୍ୟୋତି ତୁମି, ଜାନେର ଆକର,

ମହାବଳ, ମହାପୂଜ୍ୟ, ଧର୍ମ-ପ୍ରସରକ,

ଅମଂୟୁକ୍ତ ଯୋଗଲଭ୍ୟ ତୁମି,

ତୁମି ସର୍ବ, ଜଗତେର ଧୂରନ୍ଧର ତୁମି ;

ତୁମି ଯଜ, ତୁମି ହରି, ତୁମି ହବିରୁକ,

ଶ୍ରଣୀତି, ଯଶୋକପ, ତୁମି ଅତ୍ୟାମୀ,

ସତ୍ୟେର ଆଶ୍ରଯ ତୁମି ପ୍ରଭୁ,

ପାପୀଗଣେ କୃହ ଉକ୍ତାର,

ପରମ ଆନନ୍ଦ ତୁମି ପ୍ରାଣ-ଅଧିପତି ;

ବ୍ରକ୍ଷା ଆଜି କର ଆମା ମବେ,—

କହ ଦେବ କି ଉପାରେ ଏବେ
ବାସବେ କେଶବେ ଯୁଦ୍ଧ ହିବେ ଧଶୁତ ।
ବହ । ମନ୍ତ୍ରଲ ଆଲୟ ତୁମି ପ୍ରଭୁ,
ଶିବ ନାମ ଧର ;
ଦେବତା ଅଶିବ ଆଜି କରହ ଧଶୁନ ।
ଜଗତେର ଏକମାତ୍ର ତୁମିଇ ରକ୍ଷକ ;
ତୁମି ଭୂତ, ବର୍ତ୍ତମାନ, ତୁମି ଭବିଷ୍ୟৎ,
ଶର୍ଵଜ୍ଞାନ, ପ୍ରଧାନେର ପ୍ରଧାନ ଆପନି ;
ଦେବତାର ଦେବ ତୁମି, କର୍ମ-ସାକ୍ଷୀ ତୁମି ;
ଆମି, ଅମ୍ବ, ମଧ୍ୟ ତୁମି, ପ୍ରଣୟ ଅନ୍ତର,
ତୁମି ବାକ୍ୟ, ତୁମି ଅର୍ଥ, ତୁମି ତନ୍ତ୍ର ବେଦ,
ମହିମା ଚୋମାର ଜାନେ କେବା ?
ବିପନ୍ନ ଦେବତାକୁଳେ ଆଜି,
ରକ୍ଷ ଦେବ ଆପନ ପ୍ରଭାବେ ।

ନାରଦ । ଦେବ ଦେନ,
ଦୟା, ଶାନ୍ତି, ତୃପ୍ତି, ପ୍ରଭୁ ତୁମି ;—
ଦେବଗଣେ ତବ ଦୟା କରହ ପ୍ରକାଶ ।
କୁକୁଳ ଇଲ୍ଲେ ହତେଛେ ବିରୋଧ—
କାଂପିତେଛେ ସମସ୍ତ ଜଗଂ—
ସାଗରେର ବକ୍ଷଃଷ୍ଟିତ ଜଳଧାନ ସଥା—
ଦଶଦିକ ଉଠେଛେ ଜଲିଯା,
ବିଚଲିତ ମହୀୟରଗଣ—
,
ମୁହଁର୍ତ୍ତେ ଶତେକ ବୃକ୍ଷ ହତେଛେ ପତିତ ;—
,
ଦାକ୍ଷଣ ଉତ୍ତାପେ ଜଗଂ ମହିଛେ—

ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଆରାବ ଶୁଣେ ହତେଛେ ଉଥିତ,—
 ଅତିକୂଳ ବହିତେଛେ ତରଙ୍ଗିଣୀ ସବ,
 ଅବଳ ଭୌଷଣ ବାତ୍ୟା ବହେ ଚାରିଦିକେ—
 ଅଭାଶୁଣ୍ଟ ଉକ୍ତା ସତ ହତେଛେ ପଣ୍ଡିତ,—
 ମେ ତୈରବ ରବେ,
 ସର୍ବପ୍ରାଣୀ ହାରାଇଛେ ଜ୍ଞାନ,—
 ଜୁଲେ ଅଗ୍ନି ଉଠିଛେ ଅଗିଯା,
 ଚାରିଦିକେ ଆକାଶ ମଞ୍ଜଲେ
 ଏହେ ଏହେ ହତେଛେ ସର୍ବିତ—
 ଶତ ଶତ ତାରା ଦେବ ପଡ଼ିଛେ ଛିଁଡ଼ିଯା—
 ଆତିଥୀରେ ଦିକ୍-ହସ୍ତିଗଣ,
 ସୁମର ବରଣ, ଅକଣ ବରଣ,
 ମେଘଦଲ ଶୂନ୍ୟଦେଶ କରି ଆଛାଦିତ,
 କରିତେଛେ ଗର୍ଜନ ଭୌଷଣ—
 ସର୍ବିତେଛେ ବିବର୍ଣ୍ଣ କୁଧିର,—
 କି ଆର କହିବ ଦେବ ଦେବ,
 କି ମେଦିନୀ କିବା ସ୍ଵର୍ଗ ଆକାଶ ପାତାଳ
 କିଛୁଟ ନା ରହିବେ ନିଶ୍ଚଯ,
 ଏହି ସୁନ୍ଦର କ୍ଷାନ୍ତ ନାହି ହସ୍ତ ସବି ;
 କି ଫଳ ଯେ ଫଳିବେ ତାହାର
 ଜ୍ଞାନ ତୁମି ଭାଲନତେ,—
 ପଦଚାରୀ ଦେହ ଆମୀ ସବେ ;
 ଆଶୁତୋସ, ଏ ବିରୋଧ କରହ ଖଣ୍ଡିତ ।
 ମହା । ସାଗତ ହେ ଦେବର୍ଥି, ମୁଣି ଚୂଡ଼ାମଣି

କଞ୍ଚପ, ସାଂଗତ ଦେବଶୁଦ୍ଧ ବୃହମ୍ପତି ;—
 ଇନ୍ଦ୍ର ମହ ଉପେକ୍ଷେର ବାଦ !
 ଚିନ୍ତା ନା କରିଛ ତୋମା ମବେ ;
 କତ ଲୀଳା ଜାନେ ଲଙ୍ଘିପତି,
 ଦେଖ ଏକ ଅପରିପ ଖେଳା ।
 ଧର୍ମେର ମହିମା ବୃଦ୍ଧି ତରେ,
 ଏହି ଦେଳା ଖେଲିଛେ କେଶବ ।
 ଉପେକ୍ଷେର କୋବ ଶାନ୍ତି ହବେ,—
 ନା ଭାବିହ ମନେ —
 ରଣହଲେ ଯାଇବ ଆପନି ଆମି,
 ବାନ୍ଦବେ କେଶବେ ପୁନଃ କରାବ ମିଳନ ।
 କିନ୍ତୁ ଶୁଣ ମନେ—
 ବନନାମୀ ପାରିଜାତେ ଲାଇବେ ଧରାଉ,
 ନା ପାରିବ ରୋଧିତେ ତାହାରେ ।
 ଭବିତବ୍ୟ କେ ପାରେ ଥଣ୍ଡାତେ ?
 ପରମ ଧ୍ୟାନିକ ଧ୍ୟାନ ଦେବଶର୍ମୀ ନାମେ—
 ଅନୁକୂଳା ଭାର୍ଯ୍ୟା ତାର ସତ୍ତୀ—
 ତାର ପ୍ରତି କାମ-ଦୃଷ୍ଟି କରିଲା ବାସବ,
 ତେହି ତାର କେଶବେ ନିରାଗ,—
 ପାପଲେଶ ଥାକେ ଯେହି ହଦେ,
 କୃଷ୍ଣ-ପ୍ରେମ ନାହି ରହେ ତଥା ।
 ଆମି ବୁଝାଏ ଇନ୍ଦ୍ରେ ;
 ପ୍ରାୟଶିତ୍ତ ଅନୁତାପ କରିବେ ସବୁ,
 କ୍ରତ୍ତାବ ହବେ ଆବିଭୂତ ।

ସାଂ ଓ ସବେ ନିଜ ନିଜ ହାନେ,—
ନା ଚିନ୍ତହ ମନେ ;
କୁଣ୍ଡ ମହ ଭୁରୋଶେର ବିବାଦ ଥଣ୍ଡିବେ,
ପାରିଜାତ ଯାବେ ଦ୍ୱାରକାର—
କି ମଧୁର କୁଣ୍ଡ-ଲୀଳା ହିବେ ପ୍ରକାଶ !
ଧନ୍ୟ ଗୋ ଦ୍ୱାରକାପୁରୀ, ଧନ୍ୟ ସତ୍ୟଭାଗୀ,
ଧନ୍ୟ ତୁମି ଦେବର୍ଧି ନାରଦ !
ଆର ପାରିଜାତ, ଦେଇ ଧନ୍ୟ ହବେ ।

(ମକଳେର ପ୍ରହାନ)

(ବେତାଳ ସମ୍ମିତ)

ଉମାପତି ମହାଦେବେ ଭଜ ମନ କ୍ରିଲୋଟନେ ।
ଡକ୍ତି-ବଲେ ମୁକ୍ତି ପାବେ, ଶକ୍ତି ନା ରବେ ଶମନେ ॥
ମୁଖେ ବଳ ଶିବ ଶିବ, ଭାବ ଐ ପଦ-ରାଜିବ,
ଶୁଚିବେ ଅଶିବ ତବ, ଅନ୍ତେ ପାବେ ନାରାୟଣେ ॥
କାଟିତେ ଗାୟାର ଫାଁଗ, ସଦି ମନେ କର ଆଶ,
ମନ ପ୍ରାଣ ଦେହ ମୁଣ୍ଡେ, ଦେହ ତବେ ଐ ଚରଣେ ॥

(ପ୍ରହାନ)

তৃতীয় গর্ভাঙ্ক

স্বর্গপুরী—যুদ্ধহল

পারিজাত বৃক্ষসহ গুরুড় ।

(একদিকে কুবের, অপরদিকে ইন্দ্রের প্রবেশ)

ইন্দ্র । পুনঃ যুদ্ধ করহ কেশব—
দেখিব কি শক্তি তুমি ধৱ ;
আজিকাৰ রাণে যদি রহ তুমি স্থিৰ,
বুঝিব মে পারিজাত তোমার(ই) হইবে ।

কুবের । যত ইচ্ছা কৰহ প্ৰহাৰ—
কুফেৰে জিনিবে তুমি এত সাধ মনে ?
জ্ঞান-লোপ হয়েছে তোমার ।

(উভয়ের যুদ্ধ)

ইন্দ্র । ধন্ত বীৰ ধন্ত শিক্ষা তব ;
কিঞ্চ দেখি এবে—
কোন্ অস্ত্রে বজ্রে বিমুখিবে ?
কুবের । বজ্র তুমি কৰহ মোচন-সুরপতি,
দেখ তাৰ কিবা দশা কৱি ;
সুদৰ্শন কৱিব নিক্ষেপ,—
বজ্র তচ্ছ কথা,—
বজ্রধাৰী তুমি এবে রক্ষ আপনারে ।

(କଣ୍ଠଗ, ନାରାଦ, ଓ ବୃହମ୍ପତିର ପ୍ରବେଶ)

କଞ୍ଚପ । ଏକି ! ଏକି ! ଶୁଷ୍ଟିନାଶ ହବେ—

କର ଅନ୍ତ୍ର-ସ୍ଵରଣ ଦୋହେ,—

ଏକି ଇଞ୍ଜ୍ଜ ବ୍ୟବହାର ତବ !

କନିଷ୍ଠେର ପ୍ରତି ଏହି ଯୋଗ୍ୟ ଆଚରଣ ?

କନିଷ୍ଠେର ବକ୍ଷଃଫୁଲେ ଆଘାତେର ତରେ

ବଜ୍ରେନ କି ଇଲ୍ଲ ନିର୍ମାଣ ?

ଏହି କି ଉଚିତ ତବ, ଦେବପତି ତୁମି ?

ବଜ୍ର ତବ କତ ବଳ ଧରେ ?

କୁମ୍ଭ-ବକ୍ଷଃ କରେ ପରଶନ,

ଏତ ପୁଣ୍ୟ ବଜ୍ରେନ କି ଆହେ ?

ଆର ନାରୀଯଳ, କି ଆର କହିବ ତୋମା ?

କ୍ରୋଧ ତବ ସୁରେଶେର ପ୍ରତି,—

କୋନ୍ ଦୋଷେ ବିଦ୍ୱବୀସୀ ହୈଲ ଅପରାଧୀ ?

କେନ ଆଖି ଶୁଷ୍ଟିନାଶ କର ?

ଶୁଦ୍ଧନ ଚକ୍ର ସଦି କରହ ନିକ୍ଷେପ—

ଏକ ଇଞ୍ଜ୍ଜ ତୁଛ କଥା,

ଶହ୍ନ ସ୍ଵର୍ଗେର ମହ ଲକ୍ଷ ଦେବପତି

ବିନାଶିତ ହବେ ତାହେ ;—

ପିତା ବଜି ଗ୍ରହିଲା ଆମାରେ,

ଭାଗ୍ୟବାନ ଆଖି—

/ ରାଥ ଆଜି ପିତାର ସମ୍ମାନ ଦୋହେ ।

କୁମ୍ଭ । ପିତଃ, ଅପରାଧ ନାହି କିଛୁ ମମ,—

ସର୍ବଜ ଆପନି,

ଅବିଦିତ ନାହି କିଛୁ ତୋମାର ନିକଟେ,—

ପାରିଜାତେ ଅଧିକାର ସମ ଆଛେ.—

ତବେ କେନ ଦେବପତି

ଦ୍ଵାରକାଁ ପାରିଜାତେ ନା କରେ ପ୍ରେରଣ ?

ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ ହ'ଲେ ସମାପନ,

ପାରିଜାତ ଆସିବେ ସରଗେ ପୁନଃ ।

(ମେତାଲଗଣେର ସତିତ ମଧ୍ୟଦେବେର ପ୍ରବେଶ)

(ବେ ଶାଲ ସଞ୍ଚୀତ)

ହରିହର କୁପେ ଭୁବନ ଉଜ୍ଜଳ ଦେଖ ରେ ଭକ୍ତ ନ ଯନେ ।

ଶିଦକୁପେ ଶିଙ୍ଗା କୁକୁରକୁପେ ମୁରଲୀ ଧରେ ବଦନେ ॥

ଏକକୁପେ ଦେଥ ଶ୍ରାନ୍ତବାସୀ, ଗଲଦେଶେ ମାଲା ଅହିରାଂଶି,

ପୁନଃ ବନମାଳୀ ନିରୁଞ୍ଜ ନିବ ଦୀ, ବିଳାସୀ ଗୋପିନୀ ସଦନେ ।

ଏକକୁପେ ପ୍ରଭୁ ମଦା ଦିଗପ୍ରତି, ଭସମେ ଲେପିତ ଶ୍ଵେତ-କଲେବର,

ଆର କୁପେ ପୁନଃ ହେର ପୀତାମ୍ବର, ଚର୍ଚିତ ବପୁ ଚନ୍ଦନେ ॥

ଦେଥ ଝାଁଥି ଭରି ଭୁବନମୋହନ, ମୁଷ୍ଠ-ମୂରତି ମାନସ-ବଞ୍ଜନ,

ହନ୍ଦି-ପୁଞ୍ଜେ ମାଥି ଭକ୍ତି-ଚନ୍ଦନ, ଅଞ୍ଜଳି ଦେହ ଚରଣେ ॥

କୁକୁ । ସାଗତ ହେ ଦେବ-ଚୂଡ଼ାମଣି—

ତମ ପଦାର୍ପଣେ ଦେବ ପବିତ୍ର ଏ ଦେଶ ।

ମହା । କୋନ୍ ଦେଶ ପବିତ୍ର ହଇବେ—

ଏମ ପଦାର୍ପଣେ ?

କୁକୁ ପଦ ସମାଗମ ଲଭେଛେ ସେ ଦେଶ—

ମେହି ଦେଶ ପରଶନେ

ପବିତ୍ର ହଇଲୁ ଆଗି ନିଜେ ।

କହ ଦେବ ଏ ବା କୋନ୍ ଲୀଳା ?

କୁଳ । ଲୀଳା ନହେ ଦେଖ ଉଗାପତି,
ଦ୍ୱାରକାୟ ଚାହି ପାରିଜାତେ
ଦିନେକେର ତରେ,—
ଇଞ୍ଜ ତାହେ ସଟାର ବିରୋଧ ।

ମହା । ରାଥ ଇଞ୍ଜ କୁଣ୍ଡେର ବଚନ—
କୁଳ-ନାକ୍ୟ କରୁ ମିଥ୍ୟା ନହେ ।

କୁଳ । ଶୁନ ମର୍ବଜନ, ଶୁନ ଦେବପତି,
ନାହି ଚାହି ପାରିଜାତ ଚିରଦିନ ତରେ
ଧର୍ମଧାରେ ; ସତ୍ୟଭାଗୀ-ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ ହେତୁ
ଦିନେକେର ତରେ ଆମି ଚାହି ପାରିଜାତେ ।
ସମୁଦ୍ର-ମହନେ ଉଠେ ପାରିଜାତ,
ଅବଶ୍ଯଇ ଅଧିକାର ଆଛେ ମମ ;
ଭିଜା ନାହି ଚାହି ତବ କାହେ,
ନିଜ ଦ୍ରବ୍ୟ ମାଗିତେଛି ଆମି,
ଆପନୀର ବ୍ୟବହାର ହେତୁ ।
ତ୍ରୀରାବତ, ଉଚ୍ଚେଃପ୍ରବା, ସ୍ଵର୍ଗେ ସତ ମୁଖ,
ସକଳି ତୋର୍ଣ୍ଣାର ଦେବପତି—
ଏକମାତ୍ର ପାରିଜାତ ଦିନେକେର ତରେ
ଚାହି ଆମି ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ-ସମାପନ ହେତୁ,
କେନ ତୁମି ବିରୋଧୀ ତାହାତେ ?
ସାଧୁର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ ଏହି—
ପୁଣ୍ୟ-କାର୍ଯ୍ୟ ଘୋଗଦାନ,—
ସତ୍ୟଭାଗୀ ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ କରିବେ ଧର୍ମ—
ବାଢ଼ିବେ ଧର୍ମର ସମ୍ମାନ—

କେନ ତାହେ ହତେଛ ବିକ୍ରପ ?

ମହା । ଶୁନ ଦେବପତି,

ପାରିଜାତ ହସ୍ତିକେଶେ କରଇ ପ୍ରଦାନ ;

କେନ ତୁମି ଜ୍ଞାନ-ହାରା ଆଜି ?

ଜ୍ଞାନ ନା କି ନାରୀଯଳ ପୁରୁଷ ପ୍ରଥାନ,—

ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ଵ କର ତୀର ମହ କାହାର ସାହମେ ?

ଇନ୍ଦ୍ର । ଶୁନ ଶକ୍ତୁ ବଚନ ଆମାର ;

ତ୍ରିରାବତ, ଉଚ୍ଚେଷ୍ଠବା ଆଦି ଯତ ଯାନ,

ଶଚୀ, ବଜ୍ର, ପାରିଜାତ, ନନ୍ଦନ-କାନନ ;

ସ୍ଵରଗେର ଭୂଷଣ(ଇ) ତ ଏହି ;

ପାରିଜାତ ଲବ ସଦି ଦେବକୀ-କୁମାର—

ସ୍ଵର୍ଗେ ମୋର ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କୋଥାର ?

ପାରିଜାତ ମରତେ ଲାଇଲେ,

ସ୍ଵର୍ଗ-ସୁଖ ମାନବେ ପାଇବେ—

ସ୍ଵର୍ଗ-ମର୍ତ୍ତେ ହବେ ଏକାକାର ;—

ଏ ଅଧର୍ମ କାର୍ଯ୍ୟ କୃଷ୍ଣ କେନ କରେ ଆଜି ?

କୃଷ୍ଣ । ଅଧର୍ମ ନା କରି ଆମି କଭୁ ;—

ପାରିଜାତ ମରତେ ଲାଇଲେ,

ସ୍ଵର୍ଗ-ମର୍ତ୍ତେ ଏକାକାର କେମନେ ହିବେ ?

ପାପ-ପୁଣ୍ୟ କିମେ ହୟ ଭବେ ?

କର୍ମ-ଫଳେ,—କର୍ମ-ଫଳେ ଅର୍ଗବାସୀ ନର—

କର୍ମ-ଦୋଷେ ନରକେ ନିବାସ ;—

ସ୍ଵର୍ଗେ ମର୍ତ୍ତେ ଏକାକାର ହବେ—

କେ ତୋମାମେ କହିଲ ଏ କଥା ?

- ଦେବପତି ଇଞ୍ଜ ହୟେ ତୁମି
 କେମନେ ବା କରିଲେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ?
- ନାରଦ । ଆରେ ପାଗଲେର କଥା,
 ପାରିଜାତ ମରତେ ଲଈଲେ,
 ସ୍ଵର୍ଗେ ମର୍ତ୍ତେ ହବେ ଏକାକାର ,—
 କୁଣ୍ଡେ ସାରା ଦେଖେ ଦିବାନିଶ,—
 ତାରା ସଦି ସ୍ଵର୍ଗ ନାହି ପାଯ,
 ପାରିଜାତ କିବା ସ୍ଵର୍ଗ ପ୍ରଦାନିତେ ପାରେ ?
- କୁଷ୍ଠ । ଶୁନ ମୃତ୍ୟୁଙ୍ଗୟ, ଶୁନହ ସକଳେ,—
 ଅତିଜ୍ଞା ଯେ କରିଯାଛି ଆମି ;
 କୁଷ୍ଠ-ପ୍ରୟୋଗ ସତ୍ୟଭାମା ମହୀ—
 ଅପମାନ କରିଲ ବାସବ ତୀର,
 ଦ୍ୱାରକାଯ ଗିଯା ଇଞ୍ଜ ଆଜି,
 ଶ୍ଵରେ ତୁଷ୍ଟ କରିବେ ତୀରାରେ ;
 ସତୀର କରିଯା ପୂଜା—
 ନିଜ ପାପ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବେ ବାସବ ।
- ନାରଦ । (ସ୍ଵଗତଃ) ନାଶ୍ୟନ, କତ ଛଳା ଜାନ,
 ମହୀ ଅମୁକପା ପ୍ରତି
 କାମ-ଦୃଷ୍ଟି କରିଲା ବାସବ,
 ସତୀ-ପୂଜା କରାଯେ ତାହାରେ
 ମେହି ପାପ ପୁନଃ ଆଜି କରିବେ ଥଣ୍ଡନ ।
- , ବୁଦ୍ଧ । କୁଣ୍ଡେର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ରବେ ଷିର—
 ଶୁନ ଇଞ୍ଜ ଧରି ମୋର ବାଣି,
 ନା କର ବିବାଦ, ଯାହ

দ্বাৰকায় পারিজাত লয়ে ;
 কৃষ্ণ-প্ৰিয়! সতী সত্যভামা—
 তাৱ পূজা কৰি,
 পুৱন্দন ধৃত হও আজি ।

ইন্দ্ৰ । এ কি কথা কহ দেবগুৰ ?
 জ্যোষ্ঠ আমি কনিষ্ঠ কেশব,
 তাৱ রমণীৰ পূজা কৰিব কেমনে ?
 পারিজাতে দিনেকেৱ তৰে
 দ্বাৰকায় দিব পাঠাইয়া ।

কৃষ্ণ । শুন পশুপতি,
 পুনৱায় বাধিল বিৰোধ ;
 ইন্দ্ৰ সহ কিমে মোৰ সমৰ্থ-নিৰ্ভয় !
 পৃথিবীতে কত অবতাৱে
 কৈহু আমি জনম গ্ৰহণ,—
 কতকূপে আবিৰ্ভূত হয়ে
 কতই অশুভ আমি কৱিছু খণ্ডন ।
 হিৱণ্যাঙ্ক হিৱণ্যকশিপু
 লয়েছিল সমস্ত তুৰন—
 বধিলাম উভয়েৰে, স্বৰ্গপুৱী তবে
 নিষ্কটকে দেবগণ কৈলা অধিকাৰ ;—
 ধৰ্ম-বলে মহাবলী বলি
 লয়েছিল ত্ৰিভুবন, কাৱ স্বৰ্থ হেতু,
 পাতালে রেখেছি তাৱে বাধি ?
 দশানন, ইন্দ্ৰজিত—

ତୋମାରି ଆଶ୍ରିତ ଚଞ୍ଚଳ—

ଜାନ ସବେ, କିବା ଗତି କରିଲ ବାସବେ,—

ରାମ ଅବତାରେ ଆମି ବଧିଲୁ ତାହାରେ ;—

ଇନ୍ଦ୍ର ସହ କି ସମ୍ବନ୍ଧ ମନ ?

ବୁଝାଓ ଉହାରେ ପ୍ରଭୁ ତୁମି ;

ଭୂମିତଳେ ଲୋଟାଇୟା ସହସ୍ର-ଲୋଚନ—

ସତୀର ଚରଣେ ସଦି ପଡେ,

ତବେ ତାର ଅପରାଧ କରି ଆମି ଦୂର ।

ଇନ୍ଦ୍ର । ଏକି କଥା, ବୁଝିତେ ନା ପାରି ;—

ଶୁନ ପିତଃ, ଶୁନହ ନାରଦ,

ପଞ୍ଚାନନ୍ଦ କର ଅବଧାନ,

ଏକି କଥା ବଲିଛେ କେଶବ ?

ଆପନି କରିଲା ତୁମି ସମ୍ପର୍କ-ହାପନ,

ନିଜେ ତାହା ଛିନ୍ନ କର କିମେ ?

ଅଗ୍ରଜ ବଲିଯା ମୋରେ ଆଗେ,

କିମେ କର ହେନ ଅପମାନ ?

ପାରିଜାତେ ଲହ ଦ୍ଵାରକାୟ,—

କିବା ପ୍ରୋଜନ ମୋର,

ଦ୍ଵାରକାୟ ନାହି ଯାବ ଆମି ।

କୃଷ୍ଣ । ଦ୍ଵାରକାୟ ନାହି ପ୍ରୋଜନ ତବ ?

ସତୀ-ପୂଜା ନା କରିବେ ତୁମି ?

ଯାହ ଖଗେଶ୍ଵର ଏବେ ପାତାଳ ଭୁବନେ,

ବଲିରେ ଏଥିନି ଆନ ହେଥା,

କରିବ ତାହାରେ ଆଜି ସ୍ଵର୍ଗ ଅଧିପତି ।

ଗରୁଡ଼ । ପ୍ରେସ୍, ଦୟାମସ,
ଅଦିତିର ସତା, କୁଣ୍ଡ, ଭୁଲିଲା କି ଆଜି ?
ଯହିନ୍ତରେ ବଲିରେ କରିବେ
ଶରଗେର ଅଧିପତି,—
କର ପ୍ରେସ୍ କ୍ରୋଧ ସମ୍ବନ୍ଧ ।

ମହା । ହେ ବାମବ,
ପାପେ କଲୁଷିତ ଏବେ ହଦୟ ତୋମାର ;—
ଦେବଶର୍ମୀ ବ୍ରାହ୍ମଣେର ସତୀ ଭାର୍ଯ୍ୟା ପ୍ରତି
କାମ-ଦୃଷ୍ଟି କରିଲା ବାମବ ;—
ସତୀ-ପୂଜା କରି ଏଥିନ,
ତବେ ମେହି କଲୁଷ ଧିଣିବେ ;
ଦେବପତି ନା ହୁ ଅଜ୍ଞାନ,—
ଯେହି ପ୍ରେସ୍, ଇନ୍ଦ୍ରର ଦିଗ୍ବାହେ ତୋମା,
ତୁ ଆଜ୍ଞା କେନ ଅବହେଳ ?

ଇନ୍ଦ୍ର । ଉଃ ବୁଝିଲାମ ଏବେ,—
କ୍ରମ ଅପରାଧ ଦେବ—
ପାପେ ଯଥ ହଦୟ ଆମାର ;
ତବ କାର୍ଯ୍ୟ ପାରିନି ବୁଝିତେ,—
ତବ ସହ କରିଯାଛି ରଣ !
ଆହା, ଆହା, କୁଣ୍ଡର ଶରୀରେ
କରିଯାଛି ଅନ୍ତ୍ର-ବରଷଣ !
କ୍ରମ ପ୍ରେସ୍ ଦାମ ଭାବି ମୋତେ ।

କୁଣ୍ଡ । ନା କହ ଏ ହେନ ଦେବପତି ;
ଚିରଦିନ ଜୋଷ୍ଟ ଭୂମି କନିଷ୍ଠ ମେ ଆଖି ;

କିମ୍ବ, ସତ୍ୟାମ୍ବା କେନ—
 କୁଷ-କୁଷ ସେବା,
 କୁଷ-ପ୍ରେସ ହଦୟେ ଯାହାର,
 ମେ ତ ଇନ୍ଦ୍ର, କୁଷ ହତେ ବଡ଼ ।
 ଚଳ ଏବେ ଯାଇ ଧାରକାମ୍ବ ।

(ବେତାଳ ସମୀତ)

ନଦୀ ନାଚେ ଭୋଲା ତୈରବ ସଙ୍ଗେ, ଜଟେ ଦୀନା ଗଞ୍ଜା ତରଳ-ତରଙ୍ଗେ,
 ଶିଖ ସନେ ହରି ନାଚେ ତ୍ରିଭୂତେ, କିବା ଶୌଭା ଚଢ଼ା-ବକ୍ଷନେ ॥
 ଅନୁର-ମୂରତି ଭୁବନ-ବିନାଶୀ, ହେରି ଭରେ ଭୀତ ଚରାଚର-ବାସୀ,
 ଆର କୁପେ ହେର ଚାକ-ମୁଖେ ହାସି, ନିରତ ବିଶ-ପାଲନେ ॥
 ଦେଖ ଆଁଥି ଭରି ଭୁବନମୋହନ, ମଧୁର ମୂରତି ମାନସ-ରଙ୍ଗନ,
 ହଦି-ପୁଣ୍ପେ ମାଥି ଭକ୍ତି-ଚନ୍ଦନ, ଅଞ୍ଜଳି ଦେହ ଚରଣେ ॥

(ସକଳେର ପ୍ରଥାନ)

চতুর্থ অঙ্ক

প্রথম গভীর

০১৫০০

স্বারকা—সত্যভাষার গৃহ-প্রাঙ্গণ
কুষ্ঠ, ইন্দ্র, সত্যভাষা, গুরুড়, নারদ,
সম্মুখে পারিজাত বৃক্ষ
প্রাঙ্গণে রোপিত।

- কুষ্ঠ । লহ দেবি পারিজাত—
অভিমান প্রিয়তমে হইল কি দূর ?
এক পারিজাত পাইল রঞ্জিণী—
পারিজাত বৃক্ষ দেখ প্রাঙ্গণে তোমার ।
ইন্দ্র আজি আইলা এ পুরে
পূজিতে তোমাও দেবি ।
- সত্য । স্বাগত হে দেবকুলপতি,
মর্ত্যবাসী ঘোরা—
কি দিয়া রাখিব মান তব ?
স্বর্গপুরে বাস কর তুমি—
মন্দাকিনী নদী তীরে, নদনকাননে,

ଅଞ୍ଚଳୀ କିମ୍ବରୀ ଆର ବିଦ୍ୟାଧରୀ ସହ—
ନିସ୍ତତଇ ରହ ତୁମି ପ୍ରକଳ୍ପତୀ ମନେ,—
ତଥ ଯୋଗୀ ସମାଦର,
ମାନବେ କରିବେ କିମେ ବଲ ?

ଇତ୍ତା । କୁରୁ-ପ୍ରିୟେ ନା ବନ୍ଦ ଏମନ—
କୃଷ୍ଣପଦ ଦିବାନିଶି କରେ ଯେ ଦର୍ଶନ,
ସର୍ଗଜ୍ଞ ତୁଛେ ତୋର କାହେ;
ତଥ ଦର୍ଶନ ଅଜି ପବିତ୍ର ହିଲୁ,—
କୁରୁ-ପ୍ରେମ ତୋମାର କୁଦମେ ଦେବି,
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ତୁମି, ତୁମି ଅବସତ୍ତୀ—
ଦେବନାତା, ତୁମିହି ପାର୍ଵତୀ—
ଅଧୋ-ପତି ଏର୍ଗ ତୁମି ଦେବି,
ମୋକ୍ଷ-କୁଳ-ଦାତୀ ତୁମି ମନୀ;
ଅନାଦି-ପୁଣ୍ୟ-ପ୍ରିୟା ଦେବି ସତ୍ୟଭାମା,
ତଥ କ୍ରିୟା କେ ଜାନେ ଜଗତେ ?
ମାଁଯାତେ ମାନନୀକାଣ ଧର ;
ତୋମାର ମହିମା ମାତଃ କି ପାରି ସର୍ବିତେ ?
ବୈଦପତି ନା ବୁଝିଲ ତୋମା—
ପଞ୍ଚାନନ ଆଗମେ ନା ପାଇ—
କୁପା ମୋରେ କର କୁପାମୟି ।
ତୁମି ସର୍ଗ ଦିଲା ଏ ଦାସେରେ—
ଅହକାରେ ମତ ହ'ମେ ଦେବି,
ନା ଜାନିଲୁ ତୋମାର ଚରଣ—
କ୍ରମ ଅପରାଧ ମମ ସତି,

ତୁମି ଶୁଣ ଜଳ ସ୍ଥଳ ପୃଥିବୀ ପର୍ବତ,
ସର୍ବ ଘୃହେ ଜନନୀ-କମିଶୀ ତୁମି—
ଅଜ୍ଞାନ ଦ୍ୱାରା କର ଦୂର—
ସମ୍ପଦେ ହିଙ୍ଗା ମନ୍ତ୍ର,
ତବ ତଦ୍ଵ ନାହି ଜାଣି ମୃଢ—
ନା ଚିନିମୁ ଆପନ ଠାକୁର—
ପଦଚାରୀ ଏ ଦାସେରେ ଦେହ ନାରାୟଣ ।

ମତ୍ୟ । ଶୁରପତି, ମାନ୍ଦୀ ଏଥନ ଆମି,
ନାହି ବସ ଏ ହେଲ ବଚନ—
ମତ୍ୟ ଅପମାନ ତୁମି କରେଛ ଦେବେଶ—
ଭକ୍ତି ତାବେ କ୍ରମ-ପୂଜା କର—
ମୋର ପୂଜା ଏବେ ଅକାରଣ ।

ବ୍ରଷ୍ଟ । ତବ ପୂଜା ଅକାରଣ ଦେବି ?
କ୍ରମ-ଭକ୍ତେ ପୂଜା ଯେବା କରେ,
କ୍ରମ ତାର ସାଧା ଚିରଦିନ ।
ସା ଓ ଇତ୍ତ ନିଜ ହାନେ,
ପାପ ତବ ହିଲ ଖଣ୍ଡିତ,—
କିନ୍ତୁ ମାନ୍ଦାନ—
ମତ୍ୟ ଅପମାନ କରୁ ନା କର ଦେବେଶ,
ମତ୍ୟ-ଦେହେ କ୍ରମ ବିରାଜିତ ମନ୍ଦା ।

(ଇତ୍ତର ପ୍ରଥାନ)

ନାରଦ । ଦେବି, ମତ୍ୟଭାଗୀ—
ପାରିଜାତ ଦ୍ଵାରକାର ହିଲ ରୋପିତ—
ପ୍ରତିଜ୍ଞା ତୋମାର ଦେବି ହିଲ ପୂରଣ,—

କିନ୍ତୁ ତବ ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ କୋଥା ?

ମତ୍ୟ । ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ ଆୟୋଜନ କର ଦେବଖ୍ୟ—

ପାରିଜାତ ରବେ ହେଥା ଦିନେକେର ତରେ—

କାଳି ବ୍ରତ କର ସମାପନ ।

କୁଷ୍ଠ । ଆୟୋଜନ କହ ତାର କିବା ?

ନାରଦ । ଏକ ଲକ୍ଷ ଧେନୁ, ଧାତୁ ଲକ୍ଷ କୋଟି—

ଲକ୍ଷ କୋଟି ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ-ମୁଦ୍ରା ଦକ୍ଷିଣା ଆମାର,—

ବସନ ଭୂଯଣ ଦାନ ଘୋଡ଼ଶ ବିଧାନ—

ଅସ୍ତ୍ର ରଥ ଗଜ ବୃଦ୍ଧ ଆର—

ବାବତୀଯ ବିପ୍ରଗଣେ କର ନିମ୍ନାଣ—

ଇହା ଭିନ୍ନ ଦେବି,

ନିଷ୍ଠୁରେର କର ଆୟୋଜନ ।

ମତ୍ୟ । ନା ଚିନ୍ତହ ମୁଣି, ନିଷ୍ଠୁରେର ତରେ—

ସେ ଧନ ମାଗିବେ ତୁମି ଦିବ ।

ନାରଦ । (ସ୍ଵଗତଃ) କୋନ୍ତିର ଦିବେ ତୁମି କୁଷ୍ଠ-ବିନିମୟେ ?

ସଂସାରେର ମାର ନାରାୟଣ,—

ପୃଥିବୀତେ ତୁଳ୍ୟ ତୀର କେବା ?

ମତ୍ୟ । ମହାମୁଣି ବଲିଲା ଯେକୁପ,

ଆୟୋଜନ କର ତାର ଧାରକ-ସ୍ତର ;

ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ ସମାପନ କରି କାଳି,

ପାରିଜାତ ସ୍ଵର୍ଗେ ପୂନଃ ଦିବ ପାଠାଇଯା ।

କୁଷ୍ଠ । ଚିନ୍ତା ନାହିଁ କର ପ୍ରାଣେଷ୍ଟରି,—

ମର୍ବ ଆୟୋଜନ ତୁମି ପାବେ—

ମତ୍ୟଭାମା, ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ କର ସମାପନ ।

নাইদ । লোক মাৰে ধন্তা হবে সতি,
 দেব-পূজ্যা হবে চিৰদিন—
 জয়ে জয়ে গোবিন্দেৱে পাবে ;
 পুণ্যাৰ্থত দেখিয়া তোমাৰ,—
 অগতেৱ নাৰীগণে,
 বুঝিবে সতীত কিবা ধন ।
 সতীৰ মাহাঞ্চল নৱে বুঝিবে নিশ্চল ;
 দ্বামী আদৰেৱ মূল্য কত ।

(সকলেৱ প্ৰস্থান)

দ্বিতীয় গৰ্ভাঙ্ক ।

বৈবতক পৰ্বত ।

কল্পনীৰ গৃহ ।

কল্পনী উপবিষ্ট ।

(গীত)

গানগী বাৰেোয়া—তাল ঠুঁৰি ।

কেন আজি মন উচাটন ।

না পাৰি বুঝিতে মনে, এ আৱ কেমন ॥

কুশুম কানন মন, ধেন রে বিজন বঁন,

নয়নেৱ নীৱ কেন, হতেছে পতন ॥

ମା ଜାନି କି ହୁଃଥରାଣି, ପଡ଼ିବେ ହୁଦୟେ ଆସି,
ଅଲକ୍ଷେୟ ଦର୍ଶଣ-ତଳେ, ଛାମାର ମତନ ॥
ଗୋବିନ୍ଦ ହୁଦୟେ ଯାର, ହୁଃଥ କି ଆଛେ ଗୋ ତାର,
ନା ଜାନି କରମ-ଫଳେ, କି ଆଛେ ଲେଖନ ॥

କୁ । କେନ ଆଜି ଅଶାସ୍ତ୍ର ହୁଦୟ ?

କିଛୁ ତ ଲାଗେ ନା ଭାଲ —

ଏକି ଏକି ଅଦ୍ଵିତୀୟ ଅଶ୍ରୁ କେନ ଏବେ ?

ଗୋବିନ୍ଦେର ବିରହ ଯାତନୀ

ଦହିଯାଇଁ କତଦିନ,—

କିନ୍ତୁ କହୁ ଏ ଭାବେର ହୟ ନି ଉଦୟ ।

କେଶବେରେ ହାରାଇବ ଯେନ,—

ଏକି ! ହେନ ଅମନ୍ତଳ ବାଣୀ ମୁଖେ ଆସେ କେନ ?

ଅକ୍ଷୟାଦ କେନ ଏହି ଭାବ ?

କେ ମୋରେ ବଲିଯା ଦିବେ ?

(ପ୍ରଦ୍ୟମର ପ୍ରବେଶ)

ପ୍ରଦ୍ୟମ । ମାଗୋ ମାଗୋ ସର୍ବନାଶ ହେଯେଛେ ମୋଦେର—

ପିତାରେ ହାରାଇ ବୁଝି ଆଜି—

ମାତା ସତ୍ୟଭାମା ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଲା ଆଜି—

ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ ସମାପନ କରି କାଳି,

ନାରଦେ କରିବେ ହରି ଦାନ ;—

ମାଗୋ ମାଗୋ କି ହେବେ ତା ହଲେ ?

କେମନେ ଧରିବ ପ୍ରାଣ ମୋରା ?

କୁ । ପ୍ରଦ୍ୟମରେ, କି କଥା କହିଲି ଆଜି ତୁଇ !

ପାରିଜାତ ସ୍ଵରଗ ହଇତେ

ଦ୍ୱାରକାୟ ଆନିଲା କେଶବ—

ଏହି ଦେ କାରଣେ ?

ସତ୍ୟଭାମା ଅଭିଗାନ ହେଁଛେ ମୋଚନ—

ପାରିଜାତ ବୃକ୍ଷ ଆଜି

ସତ୍ୟଭାମା-ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ ରୋପିତ,—

ଆର କେନ ?

ନାରଦେ କରିଯା ହରି ଦାନ,

କି ଫଳ ଲଭିବେ ସତ୍ୟଭାମା ?

କେବା ତୋରେ କହିଲ ଏ କଥା ?

ଅଛ୍ୟ । ଶୁଣିଲୁ ଏ କଥା ମାତ୍ର : ଉନ୍ନବେର ମୁଖେ ;

ତୋମାର ନିକଟେ ତିନି

ଏ ସଂବାଦ ଦିଲା ପାଠାଇଯା ;

କହିଲେନ ଦ୍ୱାରକାୟ ଯାଇବାରେ ତୋମା ।

ସର୍ବନାଶ ହବେ ଦେବି କାଳି—

ଚିନ୍ତ ଏବ ସହପାତ୍ର ।

କ୍ଷ । ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ କରି ସତ୍ୟଭାମା

ସ୍ଵାମୀ-ଦାନ କରିବେ ନାରଦେ,—

କେମନେ କରିବେ ବଳ ?

ସତ୍ୟଭାମା ଏକା ଭାର୍ଯ୍ୟା ନହେ,—

ଆମରାଓ କ୍ରମ-ପଞ୍ଜୀ, ଆମାଦେର ଧନ

ସତ୍ୟଭାମା ଏକା ଦିବେ କାରେ ?

ଭାସ୍ତ ଆଜି ହେଁଛେ ଉନ୍ନବ ;

ଯାଓ ତୁମି, ମା ଚିନ୍ତହ ମନେ—

ସାବ ଆମି ଦ୍ୱାରକାୟ,—

ସତ୍ୟଭାଗୀ ଆୟୋଜନ କରେ ସଦି,
ନିଷ୍ଠୁରେ କରିବ ମୁକ୍ତ ତୀରେ ।
ହ୍ୟ । କର ମାତଃ ସେ ହସ ବିହିତ ।

(ଅଥାନ)

କ । ହରି-ଦାନ, କି ମଧୁର କଥା !
କିଞ୍ଚ, କେ କାରେ କରିବେ ହରିଦାନ ?
ହରିଦାନ କେବା କାରେ କରିବାରେ ପାରେ ?
ପୃଥିବୀତେ ହରି ନହେ କାର ?
ଭକ୍ତି-ଭାବେ ଡାକେ ସେ ତୀହାରେ,
ତାର(ଇ) ତିନି,—କିଞ୍ଚ ଉହ ! ହରିର ବିରହେ
ଏ ଜୀବନ ଧରିବ କେମନେ ?
ବାୟୁ ଛାଡ଼ା ଜୀବ କରୁ ବାଚେ ?
ମୀନ କରୁ ବାଚେ ଜଳ ବିନା ?
ମୂଳ ବିନା ଲତିକା ଶୁକାଯ ;
କୁଷି ବିନା କୁଞ୍ଜିଲିର ପ୍ରାଣ କିମେ ରବେ ?
ବ୍ରକ୍ଷା, ମହେଶ୍ୱର ଧୀରେ ଧ୍ୟାନେ ନାହି ପାମ,
ଦେଇ ନାରାୟଣେ ପାଇଲେ ନାରଦ,
ଦିବେ କି ଦେ ନିଷ୍ଠୁ ଲଇଯା ?
ନାହି ଦେଇ ସଦି,
ଦେବଧ୍ୟ ଚରଣେ ତଳେ, ହରିର ସାକ୍ଷାତେ—
ଏ ପରାଗ ଦିବ ବିମର୍ଜନ ।

(ଅଥାନ)

তৃতীয় গর্ভাঙ্ক ।

দ্বারকা—ত্রত্ত্বল ।

পারিজাত মালায় পারিজাত বৃক্ষে কৃষ্ণ বদ্ধ
নারদ, সত্যভামা, ব্রাহ্মণগণ, উক্তব ও
প্রহ্যন্ত উপস্থিত ।

ধন্তা দেবী সত্যভামা !
পতিদান করিলা আমারে—
যুগে যুগে রহিবে স্মৃত্যাতি,
অনন্ত অক্ষয় স্বর্গ তব ।
ধন্তা নহে দেবী সত্যভামা,
ধন্ত তুমি দেবর্ষি নারদ—
বিনা তপে হরিরে পাইলে,
মহা-পুণ্যবান তুমি—
ধন্ত এই পারিজাত তরু,
ধন্ত এই পারিজাত মালা,—
কিঞ্চ দেব,
কি হবে উপায়, আমা সবাকার ?
সত্যভামা কৃষ্ণ-প্রিয়া—
কঁজিলীর প্রাণধন হরি—
অগণন ভার্যা গোবিন্দের—
কেমনে ধরিবে প্রাণ আর ?

হরিদাস সকলে আমরা—
 দ্বারকার পশু পক্ষী কীট—
 হরি-প্রেমে সবাই পাগল—
 কেমনে বাঁচিবে সবে বল ?
 কহ মুনি কিবা সে নিষ্ঠুয় চাহ ?
 গোবিন্দেরে দেহ মুক্তি করি ।

অঞ্জ । না শুনিব কার কথা, পিতৃঃ,

বন্ধন তোমার দেব
 না পারি দেখিতে আমি,
 বন্ধন-মোচন করি তব ।

কৃষ্ণ । না কর মোচন পুত্র বন্ধন আমার,
 নিষ্ঠুয়ে মোচন কর আগে—
 বন্ধন মোচন কর পাছে ।

নারদ । কি নিষ্ঠুয় লইব তোমার ?
 নাহি চাহি কোন ধন লইব তোমারে ।

উক্তব । একি কথা মুনি ?

সত্য । কি কথা বলিছ দেবখবি ?
 কালি তুমি কহিলা যে মোরে
 করিবারে নিষ্ঠুয়ের আয়োজন—
 আজি কেন বল অগ্রসর ?

নারদ । হরি-দান করিলা আমারে তুমি—
 মন্ত্র উচ্চারিয়া, বিধিমতে,

পুণ্য হেতু আমী-দান করিলা আমারে ।
 নিষ্ঠুয়েতে পারি মুক্তি দিতে,

ଇଚ୍ଛା ସଦି ମମ ;
 କିନ୍ତୁ ଏବେ ଦେଖିଲୁ ଭାବିଯା,
 ନିକ୍ଷୁଳ ଲହିଯା
 ହରିରେ ନା ପାରି ଦେବି କରିତେ ମୋଚନ ।
 କି ଆର କରିବେ ସତ୍ୟଭାମା ?
 ସା ଓ ସବେ ନିଜ ନିଜ ଥାନେ,
 ହରି ଲମ୍ବେ ଘାଇ ଆମି ଏବେ ;—
 ଦର୍ଶିନାର ଧନ ଯତ—
 ବ୍ରାହ୍ମଣେ କରିଲୁ ଆମି ଦାନ,
 ଧନେ ମୋର କିବା ପ୍ରୟୋଜନ ?

(ଆନନ୍ଦେ ବ୍ରାହ୍ମଣଗଣେର ପ୍ରହାନ)

ଉଦ୍ଧବ । ଦେବଖୟ, ଭବିତବ୍ୟ କେ ପାରେ ଥଣ୍ଡିତେ ?

କର ତୁମି କେଶଦେର ବଙ୍ଗନ ମୋଚନ ;
 କି ଅନର୍ଥ ହ'ଲ ଆଜି,
 ଦ୍ୱାରକାୟ ହାହାକାର ରବ,—
 କୁଞ୍ଚିତୀ ଆସିଯା ପୁନଃ,
 ଜାନି ନା ଦେବକୀ ଦେବୀ ଆସି,
 କି ଅନର୍ଥ ଘଟାଇବେ ଆଜି ।
 କୁଷେ ଲ'ମେ କି କରିବେ ତୁମି ମୁନି ?
 ଦେହ ଛାଡ଼ି ଗୋବିନ୍ଦେରେ—
 ଦ୍ୱାରକାର କର ପ୍ରାଣ-ଦାନ ।

ନାରୀଦ । ହେ ଉଦ୍ଧବ, କୁଷ-ଭକ୍ତ ତୁମି—

ନା ବଳ ଏ ହେଲ କଥା,
 କି କରିବ ନାରୀଯଣେ ଲମ୍ବେ ।

ଗୋବିନ୍ଦେର ବନ୍ଧନ ମୋଚନ
କରିବ ଏଥିନି ଆମି ତବ ଅଲୁରୋଧେ ।

(କୁଣ୍ଡେର ବନ୍ଧନ ମୋଚନ)

ଆଭରଣ ଫେଳ ନାରାୟଣ,—
ଗୋପାଳ, ଏ ବେଶେ ଆର କି କାଣ ତୋମାର ?
ରାଜ ବେଶ ତ୍ୟଜି,
ତପସ୍ତ୍ରୀ ହଟ୍ଟା ଧର ତପସ୍ତ୍ରୀର ବେଶ,—
ଉମିତେ ହଇବେ ଏବେ ତପସ୍ତ୍ରୀର ପାଛେ ;
ମାଥାର କିଟ୍ଟିଟ ଫେଳ ହରି,
ବିନିଗୟେ ଜଟା ଧର ଶିରେ ;
କନକ-ମୁକୁତାହାର ତ୍ୟଜି
ବନମାଳା ଏବେ ତୁମି କରହ ଧାରଣ ;
ରାଜବେଶ ଫେଳ ହରି ପର ବାସଛାଲ—

(ହରିର ବେଶ ପରିବର୍ତ୍ତନ)

ବଡ଼ ଭାଲ ଦେଖେଛେ ତୋମାରେ ହରି ।
ସତ୍ୟ । ଏକି ଖେଳା ଖେଳ ମହାମୁନି !

ଦ୍ଵାରକାର ଅଧିପତି—ତ୍ରିଭୁବନ-ପତ
ଯେହି କୁଣ୍ଡ, କେନ ତୀରେ ଧରାଲେ ଏ ବେଶ ?
ତପସ୍ତ୍ରୀ-ଦୂଦୟ କିଗୋ ଏତିହି କଠିନ ?
ଭାଣୁରେର ରଜତ କାଞ୍ଚନ,
ରାଜ-କୋଷେ ମଣି ମୁକ୍ତା ଯତ,
ଧନାଗାରେ ଯତ ଧନ ଆଛେ,
ଦ୍ଵାରକାର ସମସ୍ତ ବିଭବ,
ଦିବ ତୋମା, କୁଣ୍ଡ ମୁନି ଦେହ ମୁକ୍ତ କରି ।

- নাৱদ। নাহি কাজ বৃথা বাঁক্য-ব্যয়ে—
 না দিব কুফেৰে কভু নিষ্ঠু লইয়া,
 বিৱৰণ না কৱ মোৱে আজি ।
- ত্ৰত তুমি কৈলা সমাপন—
 পুণ্য তব হইবে অক্ষয় ;
 লভিয়াছি যেই ধনে,
 কিৰে কভু নাহি দিব তাৱে ।
- সত্য। বুঝিলাম চতুরাণি তব—
 ভঁড়াইয়া লয়ে যাও প্ৰাণগতি মম ;
 পুণ্য মুনি হইবে আমাৰ কিবা ?
 কুফে তুমি লয়ে যাও কোথা ?
 কুফও তোমা দিয়া —
 কি পুণ্য লইয়া রব ঘৰে ?
 কি ছলে ছলিলে তুমি আজি—
 কুফে নিয়া পুণ্য দিবে মোৱে ?
 কিলা পুণ্য পাৱ প্ৰদানিতে মুনি ?
 কুফ বিনা পুণ্য কোথা আছে ?
 কাচ দিয়া লয়ে যাও কাঞ্চনেৰ মালা,
 শিলা দিয়া ভুলাইয়া মোৱে
 লয়ে যাও পৱশ-ৱতন ?
 সত্যভামা দেহ হ'তে আজি
 প্ৰাণ তাৰ কৱিছ হৱণ তুমি ;
 ত্ৰত নাহি হইত আমাৰ— .
 কিবা ক্ষতি হইত তাৰাতে ?

ନିଷ୍ଠୁରେ କରିବା ମୁକ୍ତ କହିଲା ଯେ ମୋରେ,
ତେଣେ ତୋମା କରି ସାଗୀ-ଦାନ ।

ନାରଦ । ସତ୍ୟଭାଗୀ,
ସତ୍ୟ-ଭର୍ତ୍ତା କହୁ ନାହି ହୋ ;
ମସ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରିଯା ମୁଖେ, ବ୍ରାହ୍ମିଣ-ମୁଖେ,
ଅଗ୍ନିର ମହୁଖେ ଦେବ—
କରିଲା ଆସାରେ ସାଗୀ-ଦାନ ;
ତେଣ ନାହି ହୈତ ତୋମାର, ବଲିଛ ଏଥନ ;
କେ ତୋମାରେ ମେଧେଚିମ ତତେର କାରଣେ :
ଜିଜ୍ଞାସିଲେ ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ କିମ୍ବା,—
ବଲିଲୁ ତାହାର ନଳ ଯତ,
ତାହି ତୁମି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଲା ଦେବି,
ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ ମନୀଶନ କରିବେ ନିଶ୍ଚମ—
ଏବେ କେନ କହ ଆନ ?
ଦାନ ଲାଇଯାଛି ଆମି ଦିବ କି କାରଣ ଦୁ
ଏକକ ଦେଖିଯା ମୋରେ,
ଚାହ ଯଦି ବଳ କରିବାରେ,
ଦେଖାଇବ ଶକ୍ତି ମୋର କତ ।

ଶ୍ରୀନାରାୟଣ । କି ଆବ ଦେଖାବେ ଶକ୍ତି ଦୁନି ?
ଭୟରାଶି କରିବେ ସବାରେ ?
ନା ଡରି ତୋମାର କ୍ରୋଧେ ଦେବ—
‘ ଫେଲ ଆମା ସବେ, ଶାପାନଲେ ଭୟ କରି ;
‘ ପିତାର ବିରହନଲେ ସବେ
ପୁଣ୍ଡିଯା ମରିଯା ହବେ ଛାଇ ଦିନେ ଦିନେ—

তব ক্রোধে দেবক্ষমি,
মুহূর্তে যদ্রগা হবে দুর—
নিমিষে হইব ভস্ত্রাশি ।

উক্তব । শুন বৎস দেখ একবার,
ক্রফও-মাতা বিলশেন কেন ?
দেখ তুমি জননী তোমার
বৈবতক ত্যজি,
দ্বারকায় কেন নাহি আসে ?

(পঞ্চমের প্রস্থান)

নারদ । কেন আর ঝান সত্যভাষা ?
যাও গৃহে তুমি—
ক্রফেরে লইয়া এবে যাই ।

সত্য । কোগা তুমি যাইবে এখন ?

নারদ । নানা হানে অমি আমি তপস্বী ব্রাহ্মণ—
গৃতি মম নাহি কিছু স্থির ।

সত্য । চল মুনি তোমার সহিত
দ্বারকা লইয়া যাব আজি ;
কহিলু নিশ্চয়,
ক্রফে যদি নাহি পাই,
এ পরাণ রাখিব না আর ।

নারদ । বৃথা তুমি যাবে মন সহ ।

(ক্রফেরে লইয়া নারদের প্রস্থান ; সত্য—
ভাষা গমনোদ্যম্বা ও উক্তব কর্তৃক ধৃত)

উক্তব । একি একি কোথা যাও মাগো ?

କୁଣ୍ଡ ମନେ ଜୀନ ତବ ଗେଲ ?
 ଜୀନ ନା କି ନାରଦେରେ ?
 ନିମେଷେ ପ୍ରଳୟ କରେ ମୁନି ।
 ଦେଖ ଦେବି ଭବିତବ୍ୟ-ଲିପି ;
 କୁଞ୍ଜିଣୀ ଦେବକୀ ଆଦି କରି,
 ସକଳେହି ଆସିବେନ ହେଥା ;
 ଶିର ମନେ ଦେଖ ଭାବି ଦେବି,—
 କତନ୍ତୁ ଧାବେ ନାରଦ,
 ଏଥିନି ଧରିବ ଝାରେ ମବେ ।

(କୁଞ୍ଜିଣୀର ପ୍ରବେଶ)

କୁଞ୍ଜିଣୀ । କହି, କୁଣ୍ଡ କହି ?
 କୁଞ୍ଜିଣୀ-ହନ୍ୟ-କାନ୍ତ କହି ?
 ଉଦ୍‌ବେର ପ୍ରିୟ ମଥୀ କୋଥା ?
 ଧାରକାର ଆଲୋ କି ରେ ଅନ୍ଧକାର ଆଜି ?
 ସତ୍ୟଭାମା, ସତ୍ୟଭାମା,
 କି କର୍ତ୍ତା କରିଲେ ତୁମି ଦେଖ,—
 ଏ ବ୍ରତ କେ ଶିଥାଇଲ ତୋମା ?
 କୁଣ୍ଡ-ହାରା ହେଁ ଏବେ
 ଦୀଁଚିବେ କେମନେ ବଳ ?
 ଧାରକା ଯେ ହଇଲ ନିର୍ବାଣ ଆଜି ;
 ଉଦ୍‌ବ, ଉଦ୍‌ବ,
 କି ହଇବେ ଉପାୟ ଏଥିନ ?
 କୁଣ୍ଡ କିମେ ଶତିବ ଆବାର ?
 ଉଃ ଅଭାଗିଣୀ ଯୋରା, ମହାପାତକିନୀ,

ତାଇ କୁଷେ ହିନ୍ଦୁ ବଞ୍ଚିତ—
 ନତୁବା ଉଦ୍‌ବ,
 କୁଷଧନେ ପାର ଯେହି ଜନ,
 ପୁନଃ କି ସେ ହର ଗୋ ବଞ୍ଚିତ ତାହେ ?
 ଗୀତ ଗାହିତେ ଗାହିତେ ଦେବକୀର ପ୍ରବେଶ)
 ବାଗିଗୀ ଶୁରୁଟ ମୋଖାର—ତାଳ ଆଡ଼ା ।

ନୟନେର ମଣି ଆମାର ଆଜି ରେ କୋଣ୍ଠାର ଗେଲ ।
 କି ଦୋଷେ ବିଧାତା ମୋରେ, ଏ ହେଲ ବାଦ ସାଧିଲ ॥
 ନାରଦେ କତ ଯତନେ, ପୂଜି ଆମି ପ୍ରାଣପଣେ,
 ଆମାର ମୋଖାର ସ୍ଵତେ, କି ଦୋଷେ ହରିଯା ନିଲ
 ଏକି ବ୍ରତେର ଅରୁଢାନ, ନାରଦେରେ ହରିଦାନ,
 ଆମାରେ ପ୍ରାଣେ ବଧିତେ, ଏ ବ୍ରତ କେ ଶିଥାଇଲ ॥
 ହାହାକାର ଧାରକାଙ୍କ, କାନ୍ଦେ ମବେ ଉଭରାମ୍ବ,
 ଗୋବିନ୍ଦ ବିହନେ ହେର, ଧାରାବତୀ ଶୂନ୍ୟ ହଲୋ ॥
 ଦେବକୀ । କହି କୋଥା ଗୋବିନ୍ଦ ଆମାର ?
 ରେ ଉଦ୍‌ବ କି କରିଲି ଆଜି ?

ସତାଭାମା ବ୍ରତ ତବ ହଇଲ ପୂରଣ—
 କିନ୍ତୁ କୋନ୍ ବ୍ରତ ? ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ ନହେ—
 ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ ନାହି ବଲି ଏରେ—
 ଧାରକା ନାଶେର ବ୍ରତ ।
 କୋନ ବାଦ ସାଧିଲି ଆମାର ତୋରା ?
 କୋଥା ଗେଲ ଦେବଧ୍ୟ ?
 କୁଷେ ମୋର ଲମ୍ବେ ଗେଲ କୋଥା ?
 ଜୁଗତେର ପ୍ରାଣ ଆଜି କୋଣା ଲମ୍ବେ ଗେଲ ।

ଓରେ ରେ ଉଦ୍‌ବ,
 ଗୋବିନ୍ଦେର ରାଜବେଶ ପଡ଼େ କେନ ହେଥା ?
 ବାହାରେ କି ଲୟେ ଗେଲ ମୁନି—
 ପରାଇୟା ସନ୍ଧ୍ୟାମୀର ବେଶ ?
 ଉଛଃ ଉଛଃ ଯାଇ ପ୍ରାଣେ ମରି,
 ନାରଦେର ହୃଦୟ କି ଏତି ନିଷ୍ଠୁର—
 କୋନ୍ ପ୍ରାଣେ ମେ ସୁଅଙ୍ଗେ ପରାଇଲ ଆଜି,
 ଜଟାଧାରୀ ତପସ୍ୱୀର ବେଶ ?
 କୁଷ ଅଙ୍ଗେ ଗିଯା
 ରାଜବେଶ ଡିଇ ଉଚ୍ଛଳ—
 ମେହି ଅଙ୍ଗେ ରେ ଉଦ୍‌ବ କେମନେ ଦେଖିଲି
 ସନ୍ଧ୍ୟାମୀର ହୈନ ବେଶ ?
 ମରି ମରି ଗୋଡ଼ା ପ୍ରାଣ କେନ ରହେ ଦେହେ ?
 ଚଳ ରେ ଉଦ୍‌ବ, ଚଳ ସତ୍ୟଭାମା—
 କୁଞ୍ଜିଲି ଚଲହ ମୋର ମାଥେ—
 ଦେଖିବ ମେ ଗେଲ କତଦୂର,
 କୁଷ ଧନେ ଦିବ ନା କଥନ,—
 ପ୍ରାଣ ଦିବ ନାରଦେର ପାଯେ ଆଜି ।

(ସକଳେର ପ୍ରହାନ)

চতুর্থ গর্তাঙ্ক

রাজপথ ।

নারদ ও কৃষ্ণের প্রবেশ ।

কৃষ্ণ । মুনিবর, বৈস এইখানে—
দেবকী জননী আদি করি
সকলেই আসিবেন হেথা ।

নারদ । যথা ইচ্ছা তব প্রভু ।

(উপবেশন)

উদ্ধব, সত্যভাগা, কৃশ্মণী, দেবকী ও
প্রদ্যুম্নের প্রবেশ ।

দেবকী । দেবধূষি, কোথা যাও কৃষ্ণে লয়ে মোর ?
কে তোমারে কৈল হরি-দান ?
কাঁৱ ধন কে কাহারে দিল ?
আহা, আহা, কৃষ্ণের এ বেশ !
শুকাইয়াছে টান মুখ, আহা মরে যাই ;
নারদ, নারদ,
নাহি দিব কৃষ্ণে লয়ে যেতে ।

লহ মুনি আমা সবাকার প্রাণ আগে—
কৃষ্ণ ধনে লয়ে যাও পাছে ।

কৃশ্মণী । কৃষ্ণ সহ দ্বারকার যত নৱ নারী
হইল তোমার মুনি—

କୁଷେ ଲାୟେ ଯାଇବେ ଯଥାୟ,—

ଆମରାଓ ଯାବ ପାଛେ ପାଛେ ।

ନାରଦ । କେନ ବୃଥା ଆଇଲା ହେଥାୟ ?

ଶୁନହ କୁଞ୍ଜିଣି ଦେବି, ଶୁନ ଗୋ ଦେବକି ?

ଉଦ୍‌ଭବ, ଭୂମି ଓ ଶୁନ,

କୋଣା ଛିଲେ ସତ୍ୟଭାଗୀ ସବେ,

କାନ୍ଦିଲେ ଆମାରେ ହରି-ଦାନ ?

ନା ଆଇଲା ବ୍ରତହୁଲେ—

କେନ ଏବେ କରଇ ବିରୋଧ ?

ଦେବକୀ । ବ୍ରତ-ହୁଲେ ନା ଆଇଲୁ,

କିବା ଦୋସ ତାହେ ମୁନି ବଳ ?

ଆମାଦେର ଧନେ—

ସତ୍ୟଭାଗୀ କୋନ୍ ଅଧିକାରେ

ଦିଆଇଁ ତୋମାରେ ମୁନି ?

ନାରଦ । ଅଧିକାର ନା ଚାହି ବୁଝିତେ,—

ସତ୍ୟଭାଗୀ କୈଲା ଆୟୀ-ଦାନ,

ବିଧିମତେ, ମସ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରିଯା ଦେବି,

ପୁଣ୍ୟଫଳ କରିତେ ଅର୍ଜନ—

ଲାୟେ ଯାଇ ଗୋବିନ୍ଦେରେ ତାଇ,

ଚୁରି କରି କୁଷେ ନାହି ଲାଇ ।

କୁଞ୍ଜିଣି । ସତ୍ୟଭାଗୀ ଦିଲ ତୋମା ହରି,

ଭାଲ କଥା,

ଆମରାଓ ସଙ୍ଗେ ଯାବ ତବ ;—

ଦେବଧ୍ୟ, କୁପା କରି—

କୁଣ୍ଡ ସହ ଆମାଦେର ଲହ ।

ନାରଦ । ନା ଲହିବ ତୋମାଦେର, ଦେବି,
ତୋମାଦେର ଲମ୍ବେ,

କୋନ୍ ଅରୋଜନ ଗମ ?

ଉଦ୍‌ଧର । ଅବଧାନ କର ମୁନି ବଚନ ଆମାର ।

ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ ଇଙ୍ଗାଣୀ କରିଲା ସବେ,

ଅଶ୍ଵି-ପ୍ରିୟା ଦ୍ଵାହା ଦେବୀ,

ହର-ପ୍ରିୟା ଉମା ପୂନଃ ସେ ବ୍ରତ କରିଲା,—

ଆମୀ-ଦାନ କରିଲା ତୋମାରେ ସବେ,—

ଶ୍ଵାମୀରେ ସବାର

କିରାଇଯା ଦିଯାଛ ତ ତୁମି,

ଉପଘୃତ ନିଷ୍ଠୁ ଲହିଯା,—

କେନ ତବେ ଆଜି, କହ ମହାମୁନି,

କୋନ୍ ଅପରାଧେ ଦେବ,

ଗୋବିନ୍ଦେରେ ନା କର ଗୋଚନ ?

ନାରଦ । ବାତୁଳେର ଗତ,

ଉଦ୍‌ଧର କି କଥା କହ ଆଜି ?

ମର୍ବତୋଜୀ ହତାଶନ—

ଅଚଞ୍ଚ କିରଣ ତୀର ଚାରି ମୁଖେ ଥରେ—

କି କରିବ ତୀହାରେ ଲହିଯା ?

ତାଇ ଦିଲ୍ଲ କିରାଇଯା ତୀରେ ।

ଉମାପତି ସଦାଇ ପାଗଳ,

ବଲଦ ବାହନ ତୀର, ଗଲେ ହାଡ଼-ମାଳା—

ମର୍ବ ଅଜ୍ଞେ ମାଥା ଭୟରାଶି,

শিরে তাঁর ভূজঙ্গ ভূষণ,
 নিরস্ত্র ভৃত প্রেত সহচর তাঁর,
 এ হেন পাগলে লয়ে বল,
 কোন্ উপকার মম হইত সাধন ?
 তেই দে কারণে—
 না লইয়ু তাঁরে আমি অবহেলা করি ।
 শচীপতি দেবপতি, সহস্র-লোচন,
 স্বর্গ তাঁর লীলা-ভূমি—
 মন্দাকিনী নদী তীরে মন্দন কাননে,
 অপ্সরা কিম্বরীগণ সহ,
 চিরদিন করেন বিহার ;
 অমৃত পানীয় তাঁর সদা ;
 বিভব কতই তাঁর,—
 ঐরাবত, উচৈঃশ্রবা বাহন তাঁহার—
 বিনা বাহনেতে ইঞ্জ না পারে চলিতে,—
 দরিদ্র ব্রাহ্মণ আমি ঘুরি ত্রিভূবন,
 কি করিব তাঁহারে লইয়া ?
 কোথা পাব অমৃত ষে পিয়াইব তাঁরে ?
 কোথা পাব ঐরাবত উচৈঃশ্রবা হয় ?
 কোথা পাব মন্দন-বৈভব ?
 টেই আমি না লইয়ু তাঁরে ।
 কিন্ত হে উক্তব দেখ চাহি—
 কঘনপে নাহি পাই সীমা—
 নহে ত অধিক—

ତେଜଃ ଯୁକ୍ତ ଶରୀର ଗଠନ,—

ସଥାନ ଯାଇବ ତଥା ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ ଯାବ ;

ମେବକ ହଇଯା ରବେ ମୋର ମାଥେ ସଦା ।

ଦେବକୀ । କିବା କଥା କହିଛ ନାରଦ ?

ଦ୍ୱାରକା ଈଶ୍ଵର କୁଳ ସଦା ଶୁଖ-ଭୋଗୀ ;—

ଇଲ୍ଲେ ଯଦି ନା ଲାଇଲା ତୁମି,

କେନ ଲହ ଗୋବିନ୍ଦେରେ ?

ପାଯେ ଧରି, ଶୁନ ମହାମୂଳି,

ନାରୀ-ହତ୍ୟା ନାହି କର ଆଜି—

ନିଶ୍ଚର ଶୁନି ମୋର ବାଣୀ,

କୁକ୍ଷେ ଯଦି ନାହି ଦେଓ ଫିରାଇଯା—

ତାଜିବ ପରାଣ ତବ ପାସେ ।

କୁଞ୍ଜିନୀ । ନାରଦ, ନିର୍ଦ୍ଦୂର ଏତଇ ତୁମି କେନ ?

ପୁଜିତେ କୁକ୍ଷେରେ ତୁମି ଆଗେ—

ଆଜି ଝାରେ କରିବେ ମେବକ ତବ ?

ମେବକେର ପ୍ରୟୋଜନ ଯଦି ତବ,

କହ ଦେବଧ୍ୱନି,

ଦ୍ୱାରକାର ଯତ ନର ନାରୀ

ରବେ ତବ ମେବକ ହଟ୍ୟା ।

ଶୁଦ୍ଧି ସଦା ଦ୍ୱାରକା ଈଶ୍ଵର—

କି ହଇବେ ଲାଇଲା ତୋହାରେ ?

ନାରଦ । କେନ ମିଛା ବାଡ଼ା ଓ ବିବାଦ ?

ସଦା ଶୁଖ-ଭୋଗୀ କୁଳ ?

କି ଜାନିବେ ତୁମି ତୋଜବାଳା ?

ଜୀବ ନା ତ କୁଷେର ଚରିତ ;
 ବ୍ରଜଧାମେ କି କରିତ ? ଜିଜୀମ କୁଷେରେ,—
 ନନ୍ଦ ଗୃହେ ଆଛିଲ ସଥନ,
 ଧେନୁ ଚରାଇତ ନିତ୍ୟ—
 ଶ୍ରୀନନ୍ଦେର ବାଧା ଦେ ବହିତ—
 ରାଜ-ଭୋଗୀ ଜନ—
 ଏତେକ ସାମର୍ଥ୍ୟ ପାଇଁ କୋଠା ?
 ଏକା ହରି ଗୋବର୍ଦ୍ଧନେ କରିଲ ଧାରଣ ;
 ବିଷନାଶୀ ଗନ୍ଧ ଜାନେ ହରି,
 ନହିଲେ କି କାଳୀଦହେ କରୁ
 କାଂପ ଦିଯା ବୀଚେ ଗୋ ଦେ ପୁନଃ ?
 କାଳୀର ନିଷ୍ଠେ ଏବେ
 ଗୋବିନ୍ଦେର ଗଞ୍ଜୀଷବିଶୁଣେ ;
 ତ୍ରିଭୁବନେ ନାନା ଶାନେ ଘୁରି—
 ପର୍ବତେ କାନନେ ଯାଇ କରୁ,
 ଆହେ ତଥା ସର୍ପ-ଭସ୍ମ,—
 ହରି ଯଦି ଦାସ ଭାବେ ଥାକେ ମଦା,
 ତୌତି କିଛୁ ନା ରହିବେ ଆହା ।
 ଯାଓ ଚଲି ସବେ,
 ଗୋବିନ୍ଦେରେ ନା ତାଜିବ କରୁ,
 ଶୁନହ ରଙ୍ଗିଣି,
 ଗୋବିନ୍ଦେରେ ପୁଜିତାମ ଆଗେ,
 ଏବେ କେନ ଚାହି ଦାସ ଭାବେ ?
 ପୁଜିତାମ ଗୋବିନ୍ଦେ ସଥନ

ଗୋବିନ୍ଦ ଆଛିଲା ତବେ ଦ୍ୱାରକା ଝିଖର ;
 ମତ୍ୟଭାଷା ଦିଲା ମୋରେ ଯବେ,
 ହରି ତବେ ଆମାର(ଇ) ହଇଲ ;
 ସାହା ଇଚ୍ଛା କରିବ ତାହାରେ ;
 ନହେ ମେ ତ ଦ୍ୱାରକା ଝିଖର ଆର ।

ଦେବକୀ । ଦେହେ ପ୍ରାଣ ରହେ ଆର କେନ ?
 କୁଷ୍ଠ ସଦି ଗେଲ,
 ପୋଡ଼ା ପ୍ରାଣ ଚାହି ନା ଧରିତେ—
 ଉଦ୍ଦବ, ଉଦ୍ଦବ, କି ଦେଖିଛ,
 ଦ୍ୱାରକାର ପ୍ରାଣ ଆଜି ଗେମ—
 ସହସଂଶ ରହିଲ ନା ଆଗ ।

(ମୁହିତ)

ଫଞ୍ଜିନୀ । ଦେବଥାରୀ,
 ଏହି ଛିଲ ତୋମାର ଦୃଦୟେ ?
 କି ବଜ୍ରେ ଗଠିତ ପ୍ରାଣ ତବ ?
 କୁଷ୍ଠ ନହେ ଦ୍ୱାରକା ଝିଖର ?
 କୁଷ୍ଠ ତବ ମେବକ ଏକଣେ ?
 ନାରଦ, ନାରଦ,
 କୋନ୍ କାଳେ କୁଷ୍ଠ ନହେ ବ୍ରାକ୍ଷଣେର ଦାସ ?
 ପୁଣ୍ୟ-ଚିତ୍ତ କୁଷ୍ଠ-ଭକ୍ତ ଯେବୀ,
 କୁଷ୍ଠ ସଦୀ ମେବକ(ଇ) ତ ତାର,—
 ନହିଲେ ନାରଦ,
 ଭୁଷ୍ଣ-ପଦ-ଚିହ୍ନ କି ଗୋ କୁଷ୍ଠ ବକ୍ଷେ ଧରେ ?
 ଜାନ ଭୁମି ମସ(ଇ), କିନ୍ତୁ ଆଜି,

আমাদের অন্তের দোষে—
 হতেছ বিকল্প তুমি।
 এস সত্যভাষা,—
 কৃষ্ণ যদি গেল,
 এ পরাণ না রাখিব আর—
 অচুম্বে, কৃষ্ণহারা হয়ে
 এ জৌবনে ফল কিবা বল ?

(মুক্তি)

শ্রীমতি । মাঁগো, সাঁগো, একি হ'ল !
 দেবপুষ্পি, চক্ষে আমি না পাই দেখিতে—
 উঃ !

(মুক্তি)

উদ্বিব । একি ! একি ! একি ! অচুম্ব মুক্তি ?
 আর তবে পোড়া প্রাণ রহে কেন দেহে ?

(মুক্তি)

সত্তা । দেবধৰ্মি, কি বলিব তোমা ?
 এহিতে বচন নাহি সরে,—
 চিরকাল তরে,
 উচ্ছলিল ধারকায় ক্রন্দনের ঝোল,
 দশদিক শুন্ঠ হল আজি—
 শুন্ঠ আজি ধারকা নগর ;—
 গৃহে আর না ধাইব ফিরে—
 প্রাণ দিব তোমার চরণে ।

কি কঠিন পরাণ তোমার খবি,—
 এত নৱ-নারী-তপ্ত-নয়ন-সলিলে—
 নাহি গলে পাষাণ হৃদয় ;
 পুণ্যব্রত করাইলা তুমি—
 এই পুণ্য হইল আমার ?
 নীর-লোভে মৃগী ধাইল যেমন,
 ব্যাধ হয়ে শর দিলা বুকে ?
 অভাগিনী চাতকিনী আমি,
 পিপাসায় জ্বানশূন্ধ হয়ে,
 চাহিলাম মেষ পানে—
 রে নিটুর বিধি, কি করিলি
 কুলিশ হানিলি মোর শিরে ?
 মরণের ছঃখ নাহি কিছু—
 কুমোর সন্ধানে,
 হাসিতে হাসিতে আমি ত্যজিব জীবন ...
 কিন্তু এই মনে বড় লয়—
 কি জানি বা দাসীর বিহনে—
 প্রাণেশের ছঃখ যদি হয় !
 দ্বারকার মরণ হইবে আজি—
 এ নগর নাহি ত্যজ মুনি,
 কুফে লঘে রহ এই দেশে ;
 দেখিও চাহিয়া, মুনি,
 আমাদের ভয়রাশি, করিও স্মরণ—
 গোবিন্দেরে লভিলা কিন্তু পে তুমি ;

ଉଃ ! ପ୍ରାଣେ ଆର ମହନ ନା ଯାଏ ।

(ମୁଚ୍ଛିତ)

କୃଷ୍ଣ । ଆର କେନ ?

ନାରଦ, ଛାଡ଼ିବ ଏବେ ମାଆ ;
ଦେଖ ଆଜି ଇହାଦେଇ ଦଶ ।

ନାରଦ । ଭୁଞ୍ଗକ ବର୍ଯ୍ୟେର ଫଳ ;

ତୋମାରେ ତାଜିଆ ପ୍ରଭୁ
ବ୍ରତ-ଫଲେ ଦିଲ କେନ ମନ ?

କୃଷ୍ଣ । ସକଳି ତ ଆମାର(ଇ) ଲୀଳା,—

ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ସକଳେ ଦେଖ,
ଶରୀରେ ନାହିକ ପ୍ରାଣ ହେବ ଲୟ ମନେ ;
ଯୋଗ-ବଳେ ଆଜ୍ଞା ଦେହ ମୁନି
ସବାର ଶରୀରେ ।

ନାରଦ । ଯୋଗ-ବଳ କିବା ଆଛେ ମମ ?

କିବା ଯୋଗ ଜାନି ହବୀକେଣ ?
ପଦ୍ମ ହଞ୍ଚେ କରହ ପରଶ ପ୍ରଭୁ,
କରିବେ ଚୈତନ୍ୟ ଲାଭ ସବେ ।

(କୃଷ୍ଣର ସ୍ପର୍ଶ ଓ ସକଳେର ଚୈତନ୍ୟ ଲାଭ)

ନାରଦ । ଶୁନ ମର୍ବଜନ,

ଶୁନହ କଞ୍ଚିତି ଦେବି ତୁମି,

ଶୁନ ମତ୍ୟଭାଗୀ—

ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ ଇହାର, କହି ଶୁନ ।

ତୁମା-ଦଶେ ଗୋବିନ୍ଦେରେ କରିଆ ଓଜନ—

ଝାର ମମ ଧନ ଦେହ ମୋରେ ।

ଅଧର୍ମ ନା ହଇବେ ତୋଗାର ତାହେ,

ପାବେ ତୁମି ବ୍ରତ ଫଳ ଦେବି ।

ସତ୍ୟ । କି ବଲିବ ଦେବଖ୍ୟି,—

ଚଳ ତୁମି ମୋର ମାଥେ—

ଦିବ ଧନ ତବ ଇଚ୍ଛା ମତ ;—

ଦୀର୍ଘକାର ପ୍ରାଣ ଦିଲେ ଆଜି ତୁମି ।

କୁଞ୍ଜିଣୀ । ଚଳ ମୁଣି, ବିଲଦେ କି କାଜ ?

ଧନାଗାରେ ଅଭୂତ ରତନ—

ସମସ୍ତଇ ଦିବ ଚୋମା ।

ଦେବକୀ । ଚଳ ମୁଣି—

ବିନା ମୂଲ୍ୟ ରହିଲୁ ବିକ୍ରିତ ତବ ;—

ପ୍ରାଣ ତୁମି ଦିଲେ ଆମା ମବେ ।

ନାରଦ । ଚଳ ତବେ—

(ଅଗତଃ)

କିବା ଧନ ଦିବି ରେ ପାଗଳ ତୋରା ?

କୁଷି ମମ କିବା ଧନ ଆଛେ ?

(ମକଲେର ଅଶ୍ଵାନ)

ପଞ୍ଚମ ଗର୍ଭାଙ୍କ

ଧାରକାପୁରୀ—ସତ୍ୟଭାମାର ଆଜଣ ।

ତୁଳା-ଦଶ ସ୍ଥାପିତ ।

ମୟୁଖେ ରଜତ, କାଞ୍ଚନ ଈତ୍ୟାଦି । ନାରଦ, କୃଷ୍ଣ,

ସତ୍ୟଭାମା, କୁଞ୍ଜିଣୀ ଓ

ଉଦ୍‌ଦେଶର ପ୍ରବେଶ ।

ସତ୍ୟ । ତୁଳା-ଦଶ ହେଁଲେ ସ୍ଥାପିତ ମୂଳି,

ଦେହ ତୁମି ଗୋବିନ୍ଦେରେ ତୁଳି ।

(ନାରଦ କର୍ତ୍ତ୍ରକ କୃଷ୍ଣ ତୁଳା-ଦଶର ଏକଦିକେ ସ୍ଥାପିତ,
—ଅପରଦିକେ ରତ୍ନ ଧନାଦି ସ୍ଥାପନ)

ନାରଦ । ଆରଓ ଧନ ଆନ ସତ୍ୟଭାମା ।

କୁଞ୍ଜିଣୀ । ଦେହ ଦେବି ସତ ରତ୍ନ ଆଛେ—

ଆନହ ଉଦ୍‌ଦେଶ ରତ୍ନାଗାର ହତେ—

ସତ ଆଛେ ହୀରକ କାଞ୍ଚନ ;

(ଉଦ୍‌ଦେଶର ପ୍ରଥାନ)

ଚିନ୍ତା ନାହି କର ମହାମୂଳି—

ରାଜ-ଧନାଗାରେ ସତ ଧନ ଆଛେ ଦିବ,

ତାହାତେ ନା ହୁଯ ସଦି—

ଧାରକାର ସତ ପ୍ରଜାଗଣ—

ମରଳେଇ ନିଜ ନିଜ ଧନ ଦିବେ ।

(ଉକ୍ତବେର ରଜ୍ଞୀଦି ଲଈଯା ପ୍ରବେଶ ଓ ତୁଳା-
ଦଣେ ସ୍ଥାପନ)

ନାରଦ । ଦେଖ ମକଳେ—

ସତ୍ୟଭାଗୀ, ତୁଳା-ଦଣେ ଦେଖ ଚାହିୟା—
ବହୁ ଧନ ବାକୀ ଏବେ ।

ଉଦ୍ଧବ । ରାଜକୋଷେ ରଜତ କାଞ୍ଚନ ଯତ ଛିଲ,

ମକଳି ଏମେହି ଦେବି, ହୀରା ମୁକ୍ତା ଆଦି,—
କି ହେବେ ଉପାୟ ଏବେ ?

କନ୍ଦିଲୀ : କି ହେବେ ଉପାୟ ?

ଦ୍ୱାରକାର ପ୍ରଜାଗଣ ହତେ,
ହୀରା, ମୁକ୍ତା, ରଜତ, କାଞ୍ଚନ, ଆନ ମବ ।
କହ, ଅମ୍ଭ ଦିନେ,
ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଲଭିବେ ତାହାରା ।

(ଉକ୍ତବେର ଅନ୍ତରାଳ)

ନାରଦ । ରାଜକୋଷେ ଯତ ଧନ ଛିଲ,

ମକଳି ତ ଆନିଯାଛେ ହେଥା ;

ଦ୍ୱାରକାର କତ ଧନ ଆଛେ ?

ଯତ ଧନ ଦିଯାଇ ତୁଳାମ୍ବ—

ଶତ ଶୁଣ ଚାହି ଆରୋ ତାର,

ଏତ ଧନ ପାବେ କୋଠା ସତ୍ୟଭାଗୀ ?

ସତ୍ୟ । ଦେଖ ମୁଣି ପାଇ କୋଠା ହତେ ?

ନା ଚିନ୍ତହ ମନେ ଭୂମି—

ଅଛାମେରେ କହିଯାଇ ଆମି—

ଦ୍ୱାରକାର କରିତେ ଘୋଷଣା ଏଇ କଥା ;

দ্বাৰকাৰ ষাবতীৰ ধন,
আসিবে এখনি হেথা ;—
কত ধন লাগিবে গো আৱ ?
গোবিন্দ কতই ভাৱি হবে ?

নারদ। দেখ দেবি কুষেৰ মূৰতি—
অপকৃপ কৃপ কিবা সুগোল সুন্দৱ—
পৌকুৰ-ব্যঞ্জক কিবা,—হেন অবয়বে
অবশুই হবে ভাৱি—
বহুধন লাগিবে এখন(ও)।

(ধন লইৱা উদ্ধৰণ ও প্ৰাচ্যমেৰ প্ৰবেশ ও স্থাপন)

প্ৰচ্যৱ। একি হল !
দ্বাৰকাৰ যত কৰ্ত্ত ছিল,
সকলি ত এনেছি আমৱা—
তবু নহে পিতাৱ সমান ?

নারদ। (স্বগতঃ) আৱে রে বালক—
পিতাৱ সমান তোৱ কিবা আছে ভবে ?
(অকাণ্ঠে) কি হবে উপাৰ এবে বল সত্যভাগ্মা—
বলিলা যে নিকুঞ্জেৰ কথা —
এই কি নিকুঞ্জ তব ?
চল কৃষ্ণ, শয়ে যাই তোমা—
মহিষীৱা তব,
নিকুঞ্জে কৱিতে মুক্ত নারিল তোমাৰে ।

কুঞ্জী। রহ মুনি ক্ষণকাল ;
(প্ৰাচ্যমেৰ প্ৰতি)

যাও বৎস তুমি—

আগাৰ ভবনে ষাও, সত, কঠিনভৰণ,—

শ্ৰীকৃষ্ণেৱ মহিষী যতেক আছে,

ষাও তুমি সৰাৰ ভবনে,—

অলঙ্কাৰ যত আছে ষার,

লংঘে এস এইখানে ।

(প্ৰচ্যৱেৱ প্ৰস্থান)

উক্ত । (অগতঃ)

অগণন কৃষ্ণেৱ মহিষী ;—

সৰাকাৰ যত অলঙ্কাৰ,

তুলাদণ্ডে দিলে চড়াইয়া—

অবগুহ্য সমতুল হ'বে ।

কৰিষ্যী । মুনি, কিবা মায়া কৱিছ প্ৰকাশ ?

নতুৰা অপূৰ্ব কথা, এই ধন রাশি—

গুৰুত্বে কৃষ্ণেৱ তুল্য ব'হে ?

লহ তুমি এই সব ধন,

আমাদেৱ যত অলঙ্কাৰ,

সব তুমি লহ মহামূনি,

কৃষ্ণনে ভিক্ষা দেহ প্ৰভু ।

(অলঙ্কাৰ লইয়া প্ৰচ্যৱেৱ প্ৰবেশ ও

তুলাদণ্ডে স্থাপন)

সত্য । কি হইল, কি হইল আজি !

নিতাঞ্জ কি কৃষ্ণে হারাইনু মোৱা ?

হা কপাল, ভাৰি নাই মনে থাহা,

ସଟିଲ କି ତାଇ ଏତ ଦିନେ ?

ନାରଦ । କେନ ମିଛା କରହ ରୋଦନ, ସତ୍ୟାଭାଷୀ ?

ଏହି ମୁଖେ ଉପେଜ୍ଞାଣୀ ବଳ ଆପନାରେ ?

ରଙ୍ଗ ଦିଲ୍ଲା ସମତୁଳ କରି—

ଡକ୍ଷାରିତେ ନାରିଲା ଶାମୀରେ ।

ଶିଶୁ ପ୍ରାୟ କେନ ମିଛା କରିଛ ରୋଦନ ?

ଜୀନିଲାଗ ଏବେ,

ଧନ ଦିତେ ନା ପାରିବେ ତୁମି ।

ହେନ ବ୍ରତ ହେନ ଭନ କରେ କି କାରଣ ?

ଉଠ କୁଷ୍ଠ, ଚଳ ଶୋର ମାଥେ ।

କର୍ମଣୀ । କି ନିର୍ଦ୍ଦିଯ ତୁମି ଦେବଧ୍ୱଣି—

ଦେବ-ହିସ୍ତା ଏତ କି କଠିନ ?

ବ୍ରାଜକୋଷେ ସତ ଅର୍ଥ ଛିଲ—

ଦ୍ୱାରକାର ସମୁଦ୍ର ଧନ—

ଦେଖ ଖବି ଆମାଦେର ସତ ଅଳକାର—

ସମସ୍ତଇ ଦିଲ୍ଲାଛି ଆନିମା,—

ଦେହ ଦେବ କୁଷ୍ଠେ ମୁକ୍ତ କରି ;

କୁଷ୍ଠନେ ଆମା ସବେ ନା କର ସଂକିତ ।

ନାରଦ । କେନ ମିଛା କର ବାକ୍ୟବ୍ୟାପ ?

(ତୁଳା-ମୃଦୁ ହିତେ ଧନାଦି ଅପର୍ହତ କରଣ)

ଉଦ୍‌ଭବ । (ସଂଗତଃ) ଏକି ଭାବ ଦେଖିତେଛି ଆମି !

ଏ ବିପୁଲ ଧନ ରାଶି—

ନା ହଇଲ କୁଷ୍ଠେର ସମ୍ମାନ !

ଉଃ ! ବୁଝିଲାଗ ଏବେ—

ବିଶ୍ଵଚନ୍ଦ୍ରପ ହରି କରେଛେ ଧାରଣ ;—

ଏତକ୍ଷଣେ ହଇଲ ସ୍ମରଣ —

କତନିନ କହିଲା ଗୋବିନ୍ଦ ଖୋରେ,

କୁଞ୍ଜ-ନାମ ବିନା,

କୁଞ୍ଜ ହ'ତେ ବଡ ନାହି ଆର ।

(ପ୍ରକାଶେ) ଶନ ଦେବଖ୍ରୀ,

ନା ଲହ କୁଞ୍ଜରେ ତୁମି —

ଆମି ଦିବ କୁଞ୍ଜମ ଧନ ;—

କୁଞ୍ଜ ହତେ ବଡ —

ହେନ ରହ ଦିବ ଗୋ ତୋମାବେ ଆଜି ।

ନାରଦ । ଉକ୍ତବ ବେ, କି ମିଳି ଆମାରେ ?

ଏକ ଏକ ବିଶ୍ଵ ଧୀର ଏକ ଲୋମ-କୁପେ —

କୋନ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦିବି ତୋର ସମ ?

ଉକ୍ତବ । ରହ ମୁନି କୃଣକାଳ —

(ଉକ୍ତକ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରଥାନ)

କୁଞ୍ଜଲୀ । କିବା ରଙ୍ଗ ପାଇବେ ଉକ୍ତବ,

କୋଣା ହତେ କିବା ଧନ ଦିବେ ?

ଅଭାଗିନୀ ପାତକିନୀ ରମଣୀ ଆମରା —

କୁଞ୍ଜଧନେ ହାରାଇଲୁ ତେଇ ।

ଭାଲ ବ୍ରତ କୈଲି ନତ୍ୟଭାମା —

ଅଗତେ ଘୋଷଣା ରବେ ଚିର —

ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ ଏ ବ୍ରତେର ନାମ ? .

ଦେବଖ୍ରୀ,

ଏ ବ୍ରତେର ଏ ନାମକେ ମିଳ ବଳ ?

ହରିନାନ କରିଯା ତୋମାରେ,
କି ପୁଣ୍ୟ ଲହିଆ ରବ ମୋରା ?

(ତୁଳସୀ ପତ୍ର ଲହିଆ ଉକ୍ତବେର ପୁନଃ ଅବେଶ)

ଉଦ୍‌ବ୍ରତ : ଶୁଣ ଦେବଖ୍ୱାମି,

ତୁଳା ହତେ ସବ ରଙ୍ଗ ଦେହ କେଳାଇଯା,—
ଶ୍ରୁଦ୍ଧ ଏହି ଧନ, ଦେଖ ମୋର ହାତେ—
କୁଷ ହତେ ଶୁରୁତର ହବେ—

(ତୁଳା ଦଣ୍ଡେ ତୁଳସୀ-ପତ୍ର ସ୍ଥାପନ ; — ତୁଳସୀ ପତ୍ର କୁଷ ଆପେକ୍ଷା
ଶୁରୁତର ଇଓଯାଯ ତୁଳାଦଣ୍ଡେର ମେଟି ଦିକେର ଅବନ୍ନତ)

(ଆକାଶ ହଇତେ ପୁଞ୍ଜାଣି)

ପୁଞ୍ଜାଣି କର ଦେବଗଣ—
ଜଗତେର ଲୋକେ—
ବିଶ୍ଵିତ ହଇଯା ଦେଖ ଆଜି ;
ଦେଖ ଦେବଖ୍ୱାମି—
ବିଖ୍ୱର-ମୂର୍ତ୍ତିଧାରୀ ଦେଖ ନାରାୟଣ—
ଦେଖ ମୋର ସାମାଜିକ ରତନ—
କୁଷ-ନାମ ଲେଖା ଦେଖ ତୁଳସୀର ପାତେ—
କୁଷ-ନାମ ଦେଖ ସର୍ବଜନ,
କୁଷ ହ'ତେ ହୈଲ ଶୁରୁତର ।
ଲହ ମୁଣି ତୁଳସୀର ପାତେ—
ଜଗନ୍ନାଥେ ଦେହ ଫିରାଇଯା ।

ନୃତ୍ୟାଦ । (ଉଦ୍‌ବ୍ରତକେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିଯା)

ରେ ଉଦ୍‌ବ୍ରତ, କୁଷଧନେ ତୁହି ସେ ବୁଝିଲି ;
କୁଷ-ନାମ କିବା ଶୁଣ ଧରେ,

বেদে নাহি পারে সীমা দিতে,
 পরম বৈষ্ণব তুমি,
 তুমি জান কৃষ্ণের মহিমা,—
 আশীর্বাদ করি—
 জন্মে জন্মে এইরূপ কৃষ্ণে থাকে মন ।

উক্ত । মুনিবর, কৃষ্ণ-তত্ত্ব কিব। জানি—
 অবোধ অজ্ঞান আমি,—
 অভু মোরে আপনি কহিলা কতদিন,
 কৃষ্ণ হ'তে কৃষ্ণ নাম বড় ;
 মেই কথা হইল স্মরণ আজি—
 তেই দেব কৃষ্ণে পুনঃ পাই ।

মারদ । আহা ! কত খেলা আজি খেলিলা কেশব,
 অঙ্কাশের লোক, চিন্ত দৃঢ় করি,—
 কৃষ্ণ-নাম জপ সবে—
 পাপ তাপ রবে না জগতে,—
 নামের মাহাত্ম্যা ভবে করিতে বিষ্টার.
 অপূর্ব এ লৌলা আজি হৈল প্রকাশিত ;
 বাড়াইতে নামের গৌরব—
 আপনি শ্রীহরি হৈলা লয় ।
 হে উক্তল, দেহ মোরে,
 দেহ অই তুলসীর পাতে ।
 (তুলসী পত্র লইয়া হৃদয়ে ও মন্ত্রকে হাঁপন)
 (শ্রীকৃষ্ণের প্রতি)
 কর আশীর্বাদ অভু,

ଏହି ନାମ ସେନ,
ଚିରଦିନ ରହେ ଏ ହୃଦୟେ ।

କୁଳ । ପରମ ଭକ୍ତ ତୁମି ମୁଣି—
ତୋମାତେ ଆମାତେ କିଛୁ ନାହିକ ପାତେନ ।

ଶନ ଦେବର୍ଖି,
କୁଳ-ଭକ୍ତ-ଦେହ ମାତେ କୁଳ ମଦୀ ରହେ—
ତତ୍କି ସହ କୁଳ ନାମ ସେ କରେ ଅବଗ,
ପାପ ତ୍ରାପ ଦୂରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ—
(ମତ୍ୟତମାର ପ୍ରତି)

ଦେବି, ଏହି ତତ୍ତ୍ଵ ଆଜି
ଶିଥାଇଁ । ଲୋକେ ତୁମି ।

ଶତା । ଶିଥାଇଁ ଆମି ପ୍ରଭୁ ?
କିବା ତତ୍ତ୍ଵ ଜାନି ଆମି ନାଥ ?
କିବା ତତ୍ତ୍ଵ ଶିଥାଇଁ ଲୋକେ ?
ତବ ତତ୍ତ୍ଵ ଜାନ ତୁମି ନିଜେ—
ଦୟାପତ୍ର, ନିଜ ତତ୍ତ୍ଵ କରିଲା ପ୍ରକାଶ ଆଜି ।

ନାରଦ ଓ ଉଦ୍‌ଧବେର ଗୀତ ।
(କୌର୍ତ୍ତନେର ମୂର)

ଦେଖ ରେ ଆଜି ଜଗନ୍ନାମୀ, ଅଧିଳ-ଭୁବନ-କଲୁଷନାଶୀ
(ହରି) ଆପନି ହଇଲା ଲୟୁମା ।

ପାପେ ମଗନ ଦେଖିଯା ଭୁବନ, କି ଖେଳା ଖେଲିଲା ନାରାୟଣ,
ହମ୍ମ ହିତେର ଶାଗିଯା ।

ଆମଳ-ହିଲୋଲେ ପୂରିଯା ଦେଶ, ଦୂର କରି ପାପ ଅଶେଷ,
(ହରି) ନାନ-ପ୍ରେସ-ଅମିଯା । *

ବିଶ୍ୱାସୀ ପୂର୍ଣ୍ଣକାମ, ଆନନ୍ଦେ ମେହି ମଧୁର ନାମ,
 (ସବେ) ଗାଁ ପରାଣ ଭରିଯା ॥

-୦୫୦୦-

ସମ୍ପଦ

